

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्त

आनन्द भूमि

THE ANANDA-BHOOMI (BUDDHIST MONTHLY)

प्राप्ति भित्र

- कुटुंबस्त्री/२ समाजकीय/३
- किलू व्यवस्थों/३
- सम्पादकालाइ चिठ्ठी/५
- वाराणसी वाचाचार्य देवभूषण/६
- एससन्दर शाक्य/१५
- ने. डॉ. व. शिक्षा सत्यम्/२०
- लोकबहुर शाक्य/२२
- लक्ष्मी योग/२६
- प्राप्ति स्वसितरत्न शाक्य/२५
- सुवर्ण शाक्य/२६
- किलू दुष्ट्योग महास्थविर/३५
- किलू नुदर्शन/३८
- समिति लालवा/३९
- किलू सुखोधानन्द महास्थविर/३६
- किलू सुखोधान/४०
- एससन्दर शाक्य 'त्रिलूलि'/४०
- जलसन्दर शाक्य/४१
- वाराणसी वाचाचार्य/४२
- V. A. Kanakdewip/43
- Mrs. Sushila Shakya/45
- बोद्ध विविध/४६

२५३५
ॐ
बुद्धजयन्ती

[धर्मानुष्ठान की अन्य]

एक प्रतिको
रु. ५।-

विशेषांक

वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. ३०।-
आजीवन ग्राहक शुल्क रु. ३००।-

बुद्धसम्बत् २५३५

नेपालसम्बत् ११११

वर्ष १९

स्वांयापुन्ही

बछलाथ्व

अंक १

विक्रमसम्बत् २०४८

1991 A. D.

Vol. 19

शुद्ध बैशाख

May

No. 1

‘आनन्दभूमि’ को नियम

- १) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटीविहारगुठीद्वारा प्रकाशित हुने पहिलो बुद्धधर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिका हो । यो प्रत्येक पूर्णिमाको दिनसम्ममा निस्कनेछ । यसको आजीवन ग्राहकशुल्क रु. ३००।— र वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ३०।— छ । जुनसुकै महिनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ । एक प्रतिको रु. ३।— मात्र ।
- २) यो आनन्दकुटीविहारगुठीको मुख्यपत्र हो । यसमा बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- ३) लेखकद्वारा प्रकट भएका कुनैपनि विचारमा लेखको उत्तरदायित्व लेखकमै हुनेछ, सम्पादकमण्डल हुनेछैन ।
- ४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा, अंग्रेजी र नेपालको अरु गुरुड आदि भाषामध्ये कुनैपनि भाषामा लेखिए उन सकिन्छ र पठाइएको लेख फिर्तपिठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएको ले प्रतिलिपि आफूसँग राखिए उनु वाच्छनीय छ । अंग्रेजी वाहेक अरु कुनै पनि भाषाको लिपि देवनागरी हुनुपर्दछ ।
- ५) लेख पठाउँदा पूरा साइजको कागजमा एकपट्टिमात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ । कार्बोनहाली उत्तारिएको प्रतिलिपि लेखलाई स्थान नदिन सकिनेछ ।
- ६) ग्राहकशुल्क, विज्ञापन तथा प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउँमा आनन्दभूमिकायालियमा पठाउनुपर्छ । पत्रव्यवहार गर्दा आफ्नो ग्राहकसंख्या तथा नाम ठेगाना राम्ररी लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हेरफेर भएमा व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुपर्छ र पत्रिका समयमा नपुगे लिखित सूचना दिने गर्नुपर्दछ ।
- ७) कुनैपनि लेख प्रकाशित गर्न वा नगर्न अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।

आनन्दकुटी विहारगुठीद्वारा प्रकाशित बुद्धजीवनी, बुद्धकालीन ग्रन्थहरू बुद्धधर्म सम्बन्धी अन्य पुस्तक वा बौद्ध मासिक आनन्दभूमिको ग्राहक बन्न चाहेमा, साथै बौद्धकृण्डाको आवश्यक भएमा निम्न स्थानमा सम्पर्क राख्नुहोला ।

संघाराम भिक्षु तालीम केन्द्र, लुती, ढल्को, क्षेत्रपाटी

(Continued from page 46)

and it floated to the opposite direction of the flowing river. He thought, it was a good sign for him. He sat under a Bodhi-tree at Bodhagaya and practised Meditation there. At last, he attained supreme knowledge. He became Buddha, the enlightened one. It was the full-moon-day of Baisakha.

After attaining supreme knowledge he went to Deer-park at Saranatha. He met five diciples & preached them.

That was the first sermon of the Buddha. He went to many different cities preaching the knowledge he had attained for the sake of liberating people from the sufferings.

He showed the easiest way known as the middle way for attaining “Nibbana” (free from birth). He preached the new philosophy of Buddhism for 45 years. At last at Kushinagar He attained Nibbana at the age of Eighty.

आनन्दभूमि

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष

व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य
फोन नं. २-१२८५५

३०४

प्रकाशक

आनन्दकुटीविहारगृठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

कार्यालय

‘आनन्दभूमि’

आनन्दकुटीविहार
पोष्टबक्स नं. ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं
फोन नं. २-७९४२०

३०४

नगर-कार्यालय

‘संघाराम’

भिक्षु-तालीम-केन्द्र
क्षेत्रपाटी, ढल्को,
काठमाडौं।
फोन नं. २-१५०२०

जसले इहत्रमा पुण्य र पापलाई त्याग गरी बृहुचारी भई ज्ञानलाई
लिएर लोकमा विचरण गर्दछ, त्यसलाई भिक्षु भन्दछन् ।

सम्पादकीय

२५३५ औं बुद्धजयन्ती

भगवान् बुद्धको निर्वाण-दिवसको मितिलाई लिएर बुद्धजयन्ती मनाउने नेपालीले प्रथा बसालेको छ । जन्म भएको दिनको हिसाबले गणना गर्न हो भने यो जयन्ती २६१५ औं हुनेछ । मिति जे भए पनि दिन भने एउटै हो । भगवान् बुद्ध जन्मेको, बोधिज्ञान प्राप्त गरेको र निर्वाणत्वमा पुगेको दिन त्रिदिवसीय संयोगको रूपमा पर्न आएको छ । यसैले वैशाखपूर्णिमाका दिन भगवान् बुद्धको जयन्ती मनाउने पावन-दिवसको रूपमा विश्वले अङ्गालेको छ ।

दिन भनेको आउँछ जान्छ यो स्थिर रहेदैन तर विश्वमा बुद्धको नाउँ स्थिर रहेको छ । बुद्ध अमर भएको कारण उनको उपदेश सर्वजनीन हुनु हो । बुद्धले दिएको ज्ञान २५३५ वर्षदेखि आजको स्थितिसम्मको लागि मानिसको व्यवहारिक जीवनमा उत्तिकं संमान रूपमा अनुमोदनीय रहेको छ । यसैको फलस्वरूप बुद्धधर्म विश्वमा आस्थायुक्त लोकप्रिय रहेदै आएको छ । यसको प्रचार प्रसार मात्र पुस्तकमा निहित हुनु बुद्धधर्मको प्रचार गरेको ठहरिँदैन । प्रचार प्रसारको साथै जाने बुझेका कुराहूलाई व्यवहारमा उतार्दै लैजानु नै बुद्धधर्मको लक्ष्य हो । बुद्धका ज्ञान व्यवहारमा नउत्रिउन्जेल बौद्ध-हरूद्वारा बुद्धप्रतिको आस्था राखेको मानिँदैन । बुद्धधर्म कोरा आदर्श होइन, अपितु व्यवहार हो । बुद्ध धर्म न जिद्विवाल छ न छाडाविचारको छ, यो त मध्यममार्ग, व्यवहारोपयोगी छ । मान्छे भन्दून कटूरता अपनाउनु गान्हो छ, अनि पूर्ण उन्मुक्त स्वतन्त्रता पनि कठिनताका साथ यापन गर्नुपन्न हुन्छ । वास्तवमा भन्ने हो भने मध्यममार्ग अपनाउनु क्छ गान्हो छ । मध्यममार्ग भनेको सन्तुलन हो । कुनै पनि कुरा सन्तुलित अवस्थामा रहनु नै वास्तविक उन्नति प्रगति मानिन्छ । खानपान र रहन सहनमात्र होइन जीवनका प्रत्येक धर्म सन्तुलनमा आधारित रहेको छ । बुद्धधर्म यही सन्तुलित जीवनको व्यवस्थापक हो । यसैले यो मानवीय छ, जीवनसापेक्ष छ । मानिस स्वर्ग र नरकको बीचमा छ । उसको जीवनको लागि आफै सर्वस्व हो । न कसैको आशीर्वाद न कसैको आधार, मानिस वास्तवमा आपनोलागि आफै आधारको बस्तु हो । यस कुरालाई बुझनु नै वास्तविक बुद्धजयन्ती मनाउनु हो । धूप लिएर बुद्धको मन्दिर धाएर, भजन गरेर बुद्धलाई चिन्ने होइन । मैत्री, करुणा, मुदिता, उपेक्षाको वास्तविक उपयोग बुद्धको छाप परेको चिन्ह हो । व्याख्या बुद्धधर्मको सार होइन एउटैमात्र शीलको शतांश पालन पनि यसको सार ग्रहण गरेको ठहरिन्छ । कुरामा एउटा, काममा एउटा हुन्जेल बुद्धजयन्ती मनाउनुको सार्थकता त्यति रहेदैन । यसैले बुद्धजयन्तीको साथसाथै बुद्धोपदेशलाई व्यवहारमा उतार्दै जानु वास्तविक बुद्धजयन्ती मनाउनु हुनेछ । भवतु सब्ब मंगलम् ।

हिन्दूधर्मप्रभावित सांस्कृतिक परम्परा बुद्धधर्ममा बाधा

- भिक्षु अश्वघोष

गौतम बुद्धले दिनुभएको शिक्षा बुद्धशासन वा बुद्धधर्म हो । बुद्ध कपिलवस्तुका राजा शुद्धोदनका पुत्र हुनुहुन्थ्यो । बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभन्दा पहिले वहाँको नाउं सिद्धार्थ गौतम हो । पूर्ण योवनावस्थामा नै वहाँ दरबारी ऐष आराम र भोगविलाशबाट विरक्तिनुभयो । त्यस-षष्ठि क्रमशः दरबारबाट टाढिँदै लोकजनका बीच रहनुभयो । जनताको मालिक भएर हैकम चलाउनुको सट्टा उनीहरूको दुःख सुखमा सरिक भई सेवा गर्ने इच्छा वहाँमा जागृत भयो । वहाँ बहुजनको हित र सुख हुने उपाय पत्ता लगाउनेतर्फ सुनुभयो । सिद्धार्थ छँदा स्त्रीसुखसित पनि परिचित हुनुभयो र एक पुत्रको पिता पनि बन्नुभयो । बहुजनहितको निमित्त-बहुजन सुखको निमित्त वहाँले २६ वर्षको उमेरमै दरबारी वंशवलाई तिलाञ्जली दिएर जनताको आश्रयमा जीवन बिताउनुभयो । यसरी त्यागी जीवन बिताएर वहाँले लोकजनको विश्वास प्राप्त गर्नुभएको थियो । बहुजनको हित र सुख हुने कार्य गन्धार्मिक अन्धविश्वास बाधकको रूपमा रहेको र मिथ्यादृष्टि (अन्धविश्वास) बाट मुक्तहुन, अरुलाई बोधगर्नुभन्दा अगावै आफू स्वयंले सम्यकदृष्टिले युक्त भै अनुभव प्राप्त गरिसकेपछि वहाँले बुझनुभयो दुःख स्थायी नहुन पनि

गर्नुपनें आवश्यकता वहाँले ठान्नुभयो । तसर्थ स्थातो प्राप्त ठूलठूला विद्वान् आचार्यहरूसँग सत्संगत गर्नुभयो । ज्ञान प्राप्तिको आशाले वहाँले आपनो शरीरलाई कष्ट हुने कुरामा पनि वास्ता गर्नुभएन । आहारे त्याग गरी तपस्या घरेको कारण शारीरिक कमजोरीले गर्दा बेहोश समेत हुन पुग्नुभयो । होशमा फर्कैदा वहाँले बुझनुभयो आवश्यक आहार ग्रहण नगरी देहलाई पीडा दिनु उचित होइन । यस्तो कार्यले आध्यात्मिक उन्नति संभव छैन । वहाँले बुझनुभयो कि भोकले ग्रस्तहुँदा चिन्तनशक्ति पनि कमजोर हुँदो रहेछ । आध्यात्मिक उन्नतिको लागि भौतिक उन्नति पनि चाहिँदो रहेछ ।

अनेक प्रकारले परिश्रम गरिकन ६ वर्षको अथक प्रयासले वहाँले वैशाखपूर्णिमाका दिन बोधज्ञान प्राप्त गर्नुभयो । वहाँले बुझनुभयो संसार दुःख दुःखले व्याप्त छ र त्यो दुःखको कारण तृष्णा हो । आफूले दरबारीया जीवन बिताइसकेको हुँदा विलासीजीवनबाट वहाँ राम्ररी परिचित हुनुहुन्थ्यो भने दरबारभन्दा बाहिरको जीवन पनि भोगिसकेको हुँदा संसारको गतिविधिबारे राम्रो जानकारी पनि पाउनुभैसकेको थियो । बोधज्ञान

सबछ, दुःखको कारण पहिल्याएर त्यसलाई हटाउन सकेमा दुःखबाट मुक्त हुन सकिन्छ र यस्तो गर्ने उपाय पनि छ । त्यसको उपायमा वहाँले आठ प्रकारका मार्गहरू छन् भन्ने कुरा थाहा पाउनुभयो । बुद्धत्व प्राप्त भयो भन्नुको अर्थ पनि यही हो । आफू स्वयं बोध भेसकेको र अरूलाई पनि बोध गर्न सक्नेलाई नै बुद्ध भनिन्छ ।

बुद्धत्व प्राप्त गरी त्यसको रसस्वादनमा भग्न भैरहनुभएको बेला दुइजना व्यापारी दाजुमाइ तपस्सु र भल्लुक वहाँ कहाँ पुगेका थिए । यी दुई दाजु भाइले बुद्ध उत्पन्न भै सवयो भन्ने कुरा सुनेका थिए । उनीहरूले बुद्ध प्रति आपनो जिज्ञासा प्रकट गरे—“बुद्धत्व प्राप्त गर्नुहुने महानुभाव के तपाईं नै हुनुहुन्छ?”

शान्तपूर्वक तथागतले त्यसमा सहमति जनाएको हुँदा उनीहरूले पञ्चाङ्ग दण्डवत् गरी आपनो श्रद्धा व्यक्त गरे । तत्पश्चात् तथागतसित उनीहरूले आपनो श्रद्धा गर्न पूजाको लागि कुनै एउटा चिन्हको माग गरे । बुद्धत्व प्राप्तिपछि सर्वप्रथम बुद्धको शरण गएका यी उपासकहरूलाई उहाँले आपनो केश (रौं) दिनुभएको थियो । (त्यही केशलाई गर्भमा राखेर बनाइएको स्वेतगों नामक चैत्य अद्यापि बरमामा सुरक्षित छ । स्वयम्भू चैत्यभन्दा ठूलो त्यस चैत्यलाई सुनको पाताले सजाइएको छ, बहुमूल्य हिरामोती युक्त गजूर भएको त्यस चैत्यमा भक्तजनहरू आजपनि आपनो श्रद्धा व्यक्त गर्ने गर्दैछन् तर आज बर्माको अवस्था बेगले छ । बुद्धको उपदेश बहुजन हितलाई भन्ने कुरातिर वास्ता नगरी व्यक्तिमुखी शासकमुखी र सिपाहीमुखी बन्दे जनसंहार गरी तानाशाही शासन व्यवस्थालाई अंगालिराखिएको छ ।)

ती दुई उपासकहरूको भक्तिभावको कियालाई देखेर तथागतले विचार गर्नुभयो—“कस्तो अचम्भको संसार ! मानिसहरू ज्ञानको खोजी गर्दैनन्, भक्तिभावमे

सन्तुष्ट हुन्छन् । ज्ञानको लागि प्रार्थना नगरी पूजा गर्न चिन्ह मागदछन् । त्यस्तो कठिन साधनापछि प्राप्तगरेको बोधिज्ञान खालि भक्तिभावमा मात्र सीमित भएकाहरूको लागि कुनै अर्थको हुनेछैन । यिनीहरूले त्यसलाई भन्न गरी बुझी व्यवहारमा ल्याउने छैनन्, हृदय परिवर्तन नभैकन, पुरानो संस्कार नत्यागिकन बोधिज्ञानको अर्थ कसरी बुझन संभव होला । मानिसहरू राग र द्वे ख्ले ग्रस्त छन्, मोहमा भुलेर मूर्ख बन्दै छन् । सुख सुविधा र भोग विलासमै रमाउँदै छन् । किंचित् परिथम गर्न पनि चाहैदैनन् र सुखको मात्र अपेक्षा गर्न्छन् । दया, माया र जनसेवाभावको अभाव छ । ऊँच्चनीच जस्ता वर्ण भेदगरी जातपातको मात्र पछि लागेर आफू सज्जन र सच्चरित्रवान् न बनी देवभक्ति र ईश्वर पूजामा विश्वास गरी वरदानको अधामा भुलिरहेका छन् । यिनीहरूलाई शिक्षा दिनुको कुनै अर्थ हुनेछैन । बल एकलै जंगलमा रहेर आनन्द भग्न भई दिन बिताउनु राम्रो छ । व्यर्थमा संज्ञाउने बुझाउने कट्ट किन गर्नु ।”

केही क्षणका यस्तो तर्कनापछि सतर्क भएर वहाँले आफूलाई आफैले नै अर्ति दिन थाल्नुभयो—“आफू सिद्धार्थ राजकुमार छुँदा गरेको संकल्पलाई संज्ञनुभयो ? अज्ञानीहरूलाई शिक्षा दिन, बहुजनको हित गर्न राजदरबार समेत त्यागी पाएको ज्ञान यसरी निराश र हतोत्साहित भएर पलायन हुनलाई नै हो त ? अन्धकारमा भटकिरहेकाहरूलाई बाटो नदेखाएमा, ज्ञानले प्रज्वलित नपारेमा, उनीहरू भोज मज्जा र विलासीजीवन बिताउँदै स्वार्थी र मूर्ख नै रहिरहनेछन् । तसर्थ मानिसहरूमा सेवाभाव जगाउन, बहुजन हित गर्न बहुजनलाई सुखको वास्तविक अर्थ बुझाउन आफूले पाएको ज्ञान प्रचार गर्न अघि सर्वुभयो । यसै क्रममा उहाँ सारनाथबाट राजगृह हुँदै कपिलबस्तु पुग्नुभयो । अमिमानी र अहंकारी शाव्यहरूलाई जाति भेदको

अनौचित्यता देखाउन कपिलबस्तुमा जनताको देलो देलोमा भिक्षाटन गर्न थाल्नुभयो । यो उहाँले व्यावहारिक रूपमा देखाउनुभएको एक प्रकारको सांस्कृतिक क्रान्तिको मार्ग हो । राजकुमार सिद्धार्थले बुद्धत्व प्राप्त गरी जनताको देलो देलोमा भिक्षा मार्ग छन् भन्ने समाचार पाएर राजा शुद्धोदनको मर्यादा नै खल्बलिन थाल्यो । एक शाक्य (क्षत्रिय) राजपुत्रले कुलको मर्यादा विपरीत जातपातलाई वेवास्ता गरी भिक्षा मार्ग राजकुलको लागि अपमान ठहर्याउनुभयो । यसले राजा शुद्धोदन तथागतको सम्मुख हतारिंद्र पुगे र प्रश्न गर्नुभयो—“राजकुलप्रति राजसंस्कृति-प्रति यस्तो अपमान किन गर्नुभएको ?”

राजा शुद्धोदनलाई गौतम बुद्धले उत्तर दिनुभयो—“महाराज ! मेरो संस्कृति अब राजसंस्कृति होइन, म अब राजकुलको दिन भइन । आफूले बुद्धत्व प्राप्तगरी बहुजनको हित गर्न, बहुजनलाई सुखो बनाउन मैले आपनो कुल र संस्कृतिलाई श्रमणकुल र जनसंस्कृतिलाई अगाडि सारिसकेको छु । त्यसले महाराज ! वर्णभेदले बनाएको जातपातलाई त्यागेर जनताको देलो देलोमा भिक्षाटन गरी उनीहरूबाट प्राप्त भिक्षाबाट जीविका चलाउँदै छु ।”

तथागतको मुखबाट बुद्धत्व प्राप्त भएको कुरा मुनी एकतर्फ राजा शुद्धोदनलाई अपार हर्ष भयो तर (क्षत्रिय) शाक्य हुनुको अभिमानले गर्दा खिन्न पनि हुनुभयो । बुद्धको कुरा उचित नै भएता पनि तथागतको जीवनचर्याले गर्दा राजा शुद्धोदनलाई अप्तचारो हुनुपुग्यो । वचनमार्फतमात्र नभै कार्यमार्फत नै तथागतको यो शिक्षा प्रथम रूपको क्रान्ति नै थियो ।

कपिलबस्तुमा छाँदा बुद्धले आपनो भाइ नन्दकुमार र छोरा राहुलकुमारलाई भिक्षु जीवनमा ल्याउनुभयो । विडि प्रजापति गौतमी र राहुलमाता यशोधरादेवीलाई वनि भिक्षुणी बनाउनुभएको हुँदा आपनो राजकुललाई

दूलो मार पर्न गयो । यस्तै तथागतले असंख्य शाक्यकुल-पुत्र र कुलपुत्रीहरूलाई प्रव्रज्या दिनुभएको थियो जसले गर्दा राजकुलको वंश लोप हुने अवस्था समेत आइपर्दा राजकुलमा भुईंचालै गएको थियो ।

तथागतले दिनुभएको प्रथम शिक्षा हो—“दुःखको कारण तृष्णा हो ।” यहो तृष्णामा लहसिएर भोग विलासी जीवनको अपेक्षा गरी एक राजा अर्को राजासेंग, एक ब्राह्मण अर्को ब्राह्मणसेंग, माता-पिता पुत्र पुत्रीसित, भिक्षि भित्रसित एक अर्कका बीच शत्रुताको भाव राखी कलह गर्दैछन् । सप्ताना कुराहरूमा समेत सहिण्युता र उदारतालाई पन्छाएर वैराग्यलाई बढावा दिँदै एकले अर्कोको हत्या समेत गर्न तम्हिएका छन् । यी सम्पूर्ण हुनाको कारण त्यही तृष्णा हो । वर्तमान मै शान्ति स्थापना गर्न क्रियाशील हुनेहरूमा समेत यसतर्फ ध्यान पुगेको देखिएको छैन । अशान्तिको मुख्य कारणको रूपमा रहेको तृष्णालाई आवश्यक भन्दा बढी संचित मर्ने प्रवृत्ति हटाउनेतर्फ आज कमेमात्र प्रयास गरेको देखिन्छ । तथागतले बताउनुभएको उपदेश अनुसार दुःखबाट मुक्त हुन सम्यक् दृष्टिले युक्त हुनु आवश्यक छ । सम्पत्तिलाई व्यक्तिगत रूपमा संचय नगर्न भगवान् बुद्धले नियम बनाउनुभएको छ । आजकल यस शिक्षाको अनुसरण गर्नेहरूमा प्रवर्जितहरू समेत छन् कि छेनन् भने जस्तो भडसकेको छ ।

तथागतले मृत्यु शंख्याबाट परिनिर्वाणका केही क्षणश्रव्यि भिक्षुहरूलाई उपदेश दिनुभएको थियो—“भिक्षुहरू ! मेरो (बुद्धको) परिनिर्वाण (मृत्यु) पछि मूत्रिपूजामा ध्यान नदिन्, आपनो चरित्र सुधार गरी उच्च जीवन बिताउनु ।” यस्तै वहाँले भन्नुभएको थियो—“यो धर्मम् पस्सति सो मै पस्सति” अर्थात् जसले तथागतद्वारा उपदेश गर्नुभएको धर्म अनुसार आचरण गर्नेछ, उसले

मलाई पूजा गरेको हुनेछ, ऊ मेरो सभीष हुनेछ ।” तर यहाँ भने व्यवहारमा मूर्तिपूजाले ने बढी प्राथमिकता पाउँदै आएको छ । मूर्तिपूजा नगरेमा ऊ वास्तविक भिक्षु वा बौद्ध कहलाउन नसकिने अवस्था बौद्ध जगत्‌मा विद्यमान रहेको छ । तथागतको उपदेश उत्कृष्ट भएता पनि व्यवहारमा ल्याउन अति कठिन भौरहेको छ । विश्वका अधिकांश देशहरूमध्ये मूर्तिपूजामा प्रख्याती पाएको मूलुक आइल्याण्ड हो । आइल्याण्ड, चीन, लंका र बर्मा अधिक संख्यामा बुद्धमूर्ति भएको मूलुकमा गनिन्छन् । आइल्याण्ड एक यस्तो मूलुक हो, जसले मूर्ति निर्माण गर्नेमा मात्र बर्णेनी अरबों रुपियाँ व्यय गर्दछ । आइल्याण्डबाट करोडौं रुपियाँका मूर्तिहरू नेपालमा पनि भित्रिएका छन् । यसरी गौतम बुद्धको उपदेश सारयुक्त भएपनि व्यवहारमा ल्याउन अप्ट्यारो परिरहेको छ ।

आपनो जीवनमा गौतम बुद्धले कर्मकाण्ड र अन्धविश्वासको ज्यादै सशक्तकृपमा विरोध गर्नुभएको थियो । आजकल बौद्धहरू ने कर्मकाण्डको प्रभावले ग्रस्त भए ज्ञेछ । हिन्दूसंस्कार युक्त समाज व्यवस्थाको कारणले गर्दा, कर्मकाण्डलाई अपनाएर बुद्धको शिक्षालाई व्यवहारमा उतार्न असमर्थ भएका छन् । पुरोहितवादको विरोधीको रूपमा बुद्धलाई लिइन्छ । अन्य धर्मबाट प्रभावित बौद्ध समाजले भिक्षुहरूलाई पनि पुरोहितकर्म गराउन अभिप्रेरित गरेको छ । बाताहरूको आश्रयमा रहनुपर्ने भिक्षुहरूलाई बुद्धोपदेश अनुसार लाग्न पनि कठिन भएको छ ।

भिक्षुहरूको समुपस्थितिमा हुने धार्मिक कार्यक्रममा पंचशील (प्राणीहिसा नगर्ने, चोरी नगर्ने, व्यभिचार नगर्ने, झूठ नबोल्ने, लागू पदार्थको सेवन नगर्ने प्रतिज्ञा) ग्रहण गर्ने गरिन्छ तर विहारमा जाने उपासक उपासिकाहरू अनि बुद्धधर्मको उन्नति चाहने बौद्धनेताहरू

विवाह आदि भोज भतेर र गुठीको बेला मद्य आदि प्रयोग गर्नुपर्दा पंचशीललाई अप्ट्यारो महसूस गर्दछन् । बौद्धहरू पशुबलि समेत दिएर पूजा गर्ने पनि छन्, यो एउटा बुद्धधर्म प्रतिको विडम्बना हो । भोज भतेर र चाड पर्वको सिलसिलामा शारीरिक थ्रम गर्नुपर्ने किसान मजदूरहरू मद्यपान गर्दछन् । यसले पंचशीलमा बाधा दिने हुन्छ । यतिसम्म कि वैशाखपूर्णिमा जस्तो बुद्धलाई सज्जने पर्वमा पनि मादकपदार्थ सेवन नगरी नहुने परंपरा छ । यस्तो परंपराले गर्दा भिक्षुहरूलाई पनि ज्यादै अप्ट्यारो अवस्थाबाट गुञ्जिन पर्छ कि कतै कतै उपासक उपासिकाका घरहरूमा निस्तो जाँदा त्यहाँ आकर्षक तरिकाले सजाएर राखिएका विदेशबाट मगाइएका विभिन्न प्रकारका महेंगा मदिराका बोटल अगाडि टाउको निहुराएर पंचशील दिनुपर्ने हुन्छ ।

“वैरभावबाट बैर शान्त हुँदैन, मैत्रीमावले भाव बैर शान्त हुन्छ ।” गौतम बुद्धको यो वचन सर्वकालिक र शास्त्रत छ, तर शान्तिका अग्रदूत गौतम बुद्धको जन्मभूमि नेपाललाई “हिन्दूराज्य बनाएर बौद्धहरूलाई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष दमन शोषण गरी जालझेलद्वारा बौद्धहरूको संख्या घटाउँदा, सिंग राष्ट्रलाई हिन्दूहरूको एकाधिपत्य गर्न खोज्दा, लुम्बिनी चिकासमा भाँजो हाल्दा, पोखरामा निर्माण भैसकेका शान्तिचेत्य भत्काउँदा, प्रजातन्त्रको पुनर्व्यापारी पश्चात् भएको धर्मनिरपेक्षको निमित्त भएको आन्दोलनमा भिक्षुहरू पनि सहभागी बन्नुपर्ने स्थिति आउँदा तथागतको यो उपदेश कुन हदसम्म पालन होला भन्ने लागेको हुन्छ । यसरी परंपरा ने बौद्ध शिक्षामा बाधकरूपमा रहेको यहाँ बुद्धशासनलाई स्थायीत्व दिन बौद्धहरूले ठूलो त्याग गरी व्यवहारमा उत्तरुपर्ने देखिन्छ । अन्यथा बुद्धधर्मलाई जित्काए ज्ञेमा मात्र हुनेछ ।

सम्पादकलाई टिठी

अद्येय सम्पादकज्यू,

आनन्दभूमि-पत्रिका १८ वर्ष पूरा गरी १९ वर्षको युवक हुन गएकोमा मेरो हार्दिक शुभ-
कामना व्यक्त गर्ने चाहन्छु । बुद्धधर्म प्रचार प्रसारको लागि आनन्दभूमि-पत्रिकाले पुन्याइआएको
योगदान प्रशंसनीय छ । धर्मप्रचारको लागि अझ ज्ञन ठूलो भूमिका खेलन सकोस् ! प्रार्थना
पनि गर्दछु ।

यस पत्रिकामा अर्को एउटा स्तम्भ थप्नेबारे यो मेरो विचार लेखदैछु । आजकाल उपत्यका
बाहिर पनि बुद्धधर्मबारे चासो बढिरहेको देखिन्छ तर भिक्षुहरूको कमीले गर्दा, उपत्यका बाहिरका
मानिसहरूलाई धर्म सम्बन्धी कुनै प्रश्न अथवा शंका उठेमा त्यसको निराकरण गर्न अलि मुश्किल
नै हुन्छ । त्यसैले उपत्यका वा उपत्यका बाहिरका मानिसहरूको मनमा उठ्ने धर्म सम्बन्धी प्रश्न,
शंका निराकरण गर्नेको निमित्त यस पत्रिकामा प्रश्न उत्तर स्तम्भको लागि एक, दुई पेज छुट्याएमा
बेश हुँदैन र ? प्रश्न उत्तर स्तम्भको निमित्त पहिले नै तीन, चार जना भिक्षुहरू वा विद्वान् उपा-
सक-उपासिकहरू चुनेर लिने, अनि पाठकवर्गले पठाएको प्रश्नको जवाफ वहाँहरूको तर्फबाट
दिलाउन लगाउने । अवश्य पनि पाठकवर्गले प्रश्न पठाई सहयोग गर्नेछन् । यो प्रश्न उत्तर स्तम्भ
राखेमा धर्मबारे केही बढी ज्ञान पाठकवर्गले पाउन सक्ला कि ?

भिक्षु दीपंकर
आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भू

[प्रश्नोत्तर स्तम्भ राख्ने कुरा राम्रो सुझाव हो । स्तम्भको विषयमा हामीले वरोबर
जास्तो अवस्था बताइआएका छौं । धर्म सम्बन्धी प्रश्न आएमा हामी अवश्य जानकारी दिन
कोखीमा गर्नेछौं । सम्पादक ।]

अनिच्छावत संखारा

जन्म

वि. सं. १९७४

भाद्र कृष्ण पक्ष

द्वितीया

निधन

वि. सं. २०४७

फाल्गुण १ गते

(स्वर्गीय तीर्थरत्न वज्राचार्य)

पद्मचैत्य विहार संचालक समितिका उपसभापति, धर्मोदयसभा बुटवल शाखाका सत्त्वाहकार तथा प्रथम ध्यानशिविर संचालन एवं महापरित्राण बुटवलमा निजीखर्चमा गर्नुहुने, बुद्धधर्मको प्रचार-प्रसारमा सक्रिय रहनुहुने, मिलनसार, मृदुभाषी तथा सहदयी श्री तीर्थरत्न बज्राचार्य ७४ वर्षको उमेरमा स्वर्गवास हुनुभएकोमा 'अनिच्छावत संखारा' भन्ने बुद्धवचन संझेर शोकाकुल परिवारप्रति हार्दिक सम्बोधना प्रकट गर्दै दिवंगत तीर्थरत्न वज्राचार्यलाई निर्वाण लाभ होस् भन्ने कामना गर्दछौं ।

पद्म चैत्य विहार संचालक समिति

ज्ञानमालासंघ

विशाखा बौद्ध महिला समिति

विषयना ध्यान शिविर संचालक समिति

धर्मोदयसभा, बुटवल शाखा

बुटवल

प्रचारमा नआएका प्राचीन बौद्ध स्थलहरू

-गंजराज वज्राचार्य वैद्यभूषण

जगन्नाथ पुरी

ईसाको चौथो शताब्दीको शुरूमा उज्जेनका नरे-
शले आपनो छोरो दन्तकुमारको विवाह कर्लिङका नाग-
वंशी राजा गुहशिवकी छोरी हेममालासित गरेको थियो ।
यी दुबै राजा बौद्धधर्मी थिए । दन्तकुमार र हेममालाले
ने ३१३ ई० मा जगन्नाथपुरीको मन्दिरमा सुरक्षित भग-
वान् बुद्धको दन्तधातु (दाठाधातु) श्रीलंका पुन्याएका
थिए, जुन आजसम्म अति गौरवको साथ सुरक्षित छ ।
पहिले यस ठाउंको नाउं दन्तपुर थियो जुन कर्लिङ देशको
राजधानी थियो ।

‘महाबस्तु’ भन्ने संस्कृत बौद्ध-ग्रन्थमा यसलाई
‘कलियेषु दन्तपुरम् नाम नगरम्’ भनेको छ । यो महा-
वानको बौद्ध-ग्रन्थ १८०० वर्ष पुरानो हो । अनेक बौद्ध
बातकमा यसको उल्लेख पाइन्छ । यी प्रमाणहरूबाट
यहा पाइन्छ कि ‘दन्तपुर’ ज्यादै प्राचीन र प्रसिद्ध नगर
थियो । महापरिनिर्वाण-सूत्रमा भगवान् बुद्धको दन्तधातु
कर्लिङ देशको राज्यमा पूजित भएको उल्लेख पाइन्छ ।
३० मरत्सिंह उपाध्यायले रचना गरेको ‘बुद्धकालीन
भारतीय भूगोल’ र ‘ध्यान सम्प्रदाय’ भन्ने पुस्तकमा
यस कुराको पूर्णरूपले पुष्टी गरेको छ । निःसन्देह प्राचीन
कर्लिङ देशको राजधानी दन्तपुर वर्तमान ‘जगन्नाथपुरी’
ने हो । यसबाट स्पष्ट हुन्छ, ईसाको चौथो शताब्दीको
भूकम्मा जगन्नाथपुरीको मन्दिर बौद्धहरूको थियो । यसको

पुष्टीको लागि अनेक विद्वान्ले स्पष्ट रूपमा निझु गरि-
सकेका छन् ।

दशौं एधारों शताब्दीको बंगलाकवि रमाई पण्डि-
तले रचेको ‘शून्यपुराण’ र त्यसपछिको उडियाकविको
‘धर्म-गीता’ शून्य ब्रह्मबादी ग्रन्थ हुन् । यस्ते बलराम-
दास, जगन्नाथदास, चैतन्यदास, महादेवदास आदि कवि-
हरू पनि शून्यब्रह्मका उपासक थिए । चैतन्यदास त बौद्ध
धर्ममा प्रभावित थियो । शून्यलाई उनले ब्रह्मको पर्याय-
वाची भानेको छ, अनि शून्यलाई ‘साधकको आपनो घर’
भनी बताएको छ । जस्तै- ‘शून्यं हिताहार निज घर’ ।
बलराम दास बौद्धधर्मको एक प्रचलन अनुयायी थियो ।
उनको ‘विराट-गीता’ पुस्तकमा महायानी बौद्धधर्मको
सार छ, अनि उनको ‘सारस्वत-गीता’ पनि शून्यवाद ने
हो । उडीसाको राजा मुकुन्ददेव (१५५१ ई०) बौद्ध-
धर्मको कटूर समर्थक थियो । अच्युतानन्ददास भन्नेले
आपनो ‘शून्य-संहिता’ मा ‘कलियुगे बौद्ध रूपे निज रूप-
गोप्य’ भनी लेखेको छ । कवि सरलदासले आपनो ‘महा-
भारत’मा ‘नवमे वन्दई श्री बुद्ध अवतार ब्रह्म रूपे विजे
श्री नील कन्दर’ भनी लेखेको छ । यसको अर्थ हो- ‘नवौ-
मा भ आपनो भक्ति बुद्धको अवतारलाई अर्पण गर्दछ, जो
बुद्धको रूपमा नीलाञ्चल (पुरी)मा रहन्छ ।’ उडीसाको
बायुरी जाति अहिले पनि धर्मराज तथा जगन्नाथको पूजा
गर्दछन् जसलाई साधारणतया मानिसहरू बुद्ध ने
मान्दछन् ।

मैसूरको गंगावंशको एक शाखाले उडीसामा छैठों शताब्दीदेखि सोहँौं शताब्दीसम्म पूर्व गांग-वंशको नामले राज्य गरेका थिए । यसे वंशको अवन्ति बर्मा भन्ने चोला गांग (१०७६-११४८ ई०) ले पुरीको विख्यात वर्तमान जगन्नाथ मन्दिर बनाएको थियो । महामहोपाध्याय हरप्रसाद शास्त्रीले ‘भक्तिमार्गो बौद्धधर्म’ भन्ने ग्रन्थको भूमिकामा लेखेको छ कि केही वर्षपूर्व मिस्टर गेट भन्नेले केही बस्तु मलाई उपहारमा दिएको थियो, त्यसमा सराहीहरू कटकको अधीनस्थ गाउँहरूमा मात्र होइन त्यसको राजधानी र पुरी जिल्लामा पनि पाइन्छन् भनी लेखेको छ । यो ‘सराकी’ शब्द प्राकृत-भाषामा ‘श्रावक’ शब्दको एक रूप हो । अहिले पनि पुरीमा आपना सबै धार्मिक अनुष्ठानमा हिन्दूदेवताहरूको साथसाथै बुद्धको पनि पूजा गर्दछन् ।

डा० शशिभूषणदास गुप्तले भनेको छ-उडीसाको ‘धर्मसम्प्रदाय’ भन्ने पन्थमा यस कुराको समर्थन छ कि बुद्ध नै पुरीको जगन्नाथको रूपमा अवतरित भएको हो र यसपछिको रूप धर्म-देवता अथवा धर्म-ठाकुर परेको हो । शून्य-पुराणका यो दुई पंक्ति-‘सिंहने श्री धर्मराज बहुत सम्मान’ र ‘धर्मराज यज्ञ निन्दाकरे’- स्पष्ट रूपमा भगवान् बुद्धिर संकेत गरिएको छ । उडीसाको ‘धर्म-सम्प्रदाय’ भन्ने पन्थमा बैशाखपूर्णिमा (बुद्धपूर्णिमा) र आषाढपूर्णिमा (धर्मचक्र प्रवर्तनदिन) लाई तिहारको रूपमा मान्दछन् । यसले यस सम्प्रदायको मूल रूपमा बौद्धधर्म हुनुमा कुनै शंका छैन ।

चौथो शताब्दीको शुरूमा क्षीरसागर भन्ने नरेशले जो मिथ्यादृष्टिको थियो । यसले कर्लिङ्गको राजा गुहशिवमायि आक्रमण गरेको थियो । त्यसबेला गुहशिवको आज्ञा अनुसार मेष बदलेर दक्षत्कुमार र हेममालाले दन्त-धातु

श्रीलंकामा लैजानपुरेको थियो । यो दन्त-धातु कुशीनगर-बाट मगध भई त्यहाँबाट कर्लिङ्गमा ल्याएको थियो । यस ठाउँमा जुन विशाल मन्दिर बनाएर यो दन्त-धातु स्थापना भएको थियो, त्यही मन्दिरलाई आजभोलि पुरीको जगन्नाथमन्दिर मन्दिरन् ।

यो दन्त-धातु श्रीलंकामा पुन्याएको बेलामा त्यहाँ राजा महासेनको छोरा राजा मेघवर्ण (३१३ ई०) ले शासन गरिरहेको थियो ।

कांचीपुरम्

कांचीपुरम् यद्वास शहरबाट ४८ मील पूर्व-उत्तरमा पर्दछ । यो बौद्धहरूको एक प्रधान केन्द्र थियो, भन्ने कुरा अशोककालदेखि लिएर हालसम्मका विभिन्न स्रोत-बाट याहा पाइन्छ । ईसाको सातौं शताब्दीमा यहाँ एक राजविहार भन्ने एक महाविहारको साथै, अरु १००भन्दा बढी बौद्धविहारहरू थिए । राजविहारमा करीब दशहजार जति बौद्ध-मिश्रहरू रहन्थे । यो राजधानी कांचीपुरम् ८०० ई. देखि ८०० ई. सम्म पल्लव राजवंशले राज्य गरेका थिए । यी सबै राजा शैव र वैष्णव भएता पनि ब्रह्म धर्ममा पनि आदर गर्दथे ।

यस कांचीपुरम् नगरको नजीके पाँचवटा बुद्धका मूर्तिहरू पाइएका छन् । यहाँ चौर्थो शताब्दीसम्म बौद्धधर्मको प्रभाव थियो ।

तमिलनाडूमा प्रचलित स्कन्ध अर्थात् कार्तिकेय भन्ने एकदेव र स्कन्ध-पुराण भन्ने एक बृहत् काव्यग्रन्थ पाइन्छ जुन चौथो र पाँचौं शताब्दीको रचना हो । ‘स्कन्ध’ भन्ने शब्द बौद्धहरूले पहिलो पटक प्रयोग गरेको शब्द हो । यसको नकल ब्राह्मणहरूले पनि गरेका थिए । स्कन्ध मणवान्को शुरू कांचीपुरम् बाट नै हुन सबै किनभन्ने

कांचीपुरम् त्यसबेला ज्यादे ठूलो बौद्ध केन्द्र थियो । तमि-
सन्नाड़ा को मुहुर्गत अथवा सुब्रह्मण्यम् आदि नामले आरा-
जना नर्वे 'स्कन्ध भगवान्' बौद्धहरूबाट उधार लिएको
थाए हो । आश्चर्यको कुरो यो छ कि यो भगवान्‌लाई
तमिलनाडू र त्यसको वरपरका मानिसहरूले मात्र जान्द-
छन् । उत्तर भारत, बंगाल र गुजरात आदि प्रदेशमा
जन्मेपनि यस देवलाई जान्दैनन् ।

केहो विद्वान्हरूको मत अनुसार विक्रमादित्यको
छोरो कुमार गुप्त प्रथम (४१४ ई०-४५५ ई०) लाई ने
कालिदासले कातिकेय बनाएर 'कुमार-सम्भव' काव्यको
रचना गरेको थियो । कातिकेय (कुमार) सेनापति यसले
यियो कि कुमार-गुप्त प्रथमले हणहरूसित लड्न आएका
आर्यहरूको नेतृत्व गरेको थियो । त्यसपछि स्कन्ध-पुराण
लेखेर कातिकेयलाई शंकरको छोरो बनाइदिएको थियो ।
कांचीपुरम्बाट प्राप्त अनेक बौद्ध चिन्हहरूले यो स्पष्ट
हुन्छ कि तमिल देशमा बौद्धधर्म कत्तिको उच्च अवस्थामा
रहेको थियो । तमिल साहित्यको अमरकृति 'मणिमेघले'
जुन एक पूर्ण बौद्ध ग्रन्थ हो, यसको रचयिता 'शितल
शान्तनार' एक बौद्ध-भिक्षु थियो । तमिल वेदको कर्ता
एवं अमर गायक 'तिरुवल्लुवर' पनि बौद्ध थियो, अथवा
बौद्धधर्मदेवि प्रभावित थियो । तमिलभाषाको 'बीम्शो-
विद्यम्' भन्ने व्याकरणग्रन्थ बौद्ध मिक्षु 'पेसन्देव' भन्नेले
रचना गरेको थियो । ईसाको दोश्रो शताब्दीमा रचना
मएको 'शिलप्पधिकारम्' का रचयिता केरलका चेर
नरेश चेंकुटुवन (१८० ई०) का भाइ पनि बौद्धधर्मको
अनुयायी थियो । उक्त काव्य संगीत, नाटक एवं काव्यको
मधुर समन्वयको उदाहरण मानिन्छ । 'कुण्डलकेशी' भन्ने
महान् धर्मग्रन्थ, जसमा जैन र वैदिकहरूको खण्डन गरेको
छ । यो नारद गुप्त भन्ने बौद्ध मिक्षुको रचना हो ।

आनन्दभूमि

बौद्धहरूका अरु अनेक तमिल रचनाहरू लोप भइसकेका
छन् ।

मूर्धन्य बौद्ध एवं दार्शनिक आचार्य दिग्नाग (४२५
ई०) कांचीपुरम्‌निर 'सिहवक भन्ने गाउँमा पैदा भएको
थियो । एक अर्को ज्यादे ठूलो ताकिक दार्शनिक तथा
महाविद्वान् आचार्य धर्मकीति (६०० ई०) जसलाई
विरोधीहरूले पनि लोहा (दृढ़) मानेका छन् । यो तमिल
देशको 'तिरुमले' भन्ने गाउँमा पैदा भएको थियो । यी
दुबै आचार्य ब्राह्मण कुलका थिए । ध्यान-सम्प्रदायका
प्रवर्तक महायोगी आर्यबोधिधर्म (३७६ ई०-५३६ ई०)
पनि कांचीपुरम्‌को एक राजकुमार थियो । उनले चला-
एको ध्यान-सम्प्रदाय चीन, कोरिया, जापानमा प्रभावशालो-
रूपमा आजसम्म पनि विद्यमान छ । यसको आयु १६०
वर्षको थियो । दक्षिण भारतबाट चीन गएको एक अर्को
ज्यादे ठूलो धर्मचार्य बोधिरुचि (५७१ ई०-७२७ ई०)
पनि एक काश्यपगोत्रीय ब्राह्मण थियो । यसको आयु
१५६ वर्षको थियो । यो पनि कांचीपुरम्‌के निवासी
थियो ।

तिब्बतका ८४ सिद्धमध्ये ७४ रों सिद्ध श्री सगर-
प्पा पनि कांचीपुरम्‌को एक ब्राह्मण थियो । यसे परम्प-
राको १६ रों सिद्ध आचार्य नागार्जुन पनि कांचीपुरम्‌को
एक ब्राह्मण थियो भनी मानेको छ । सिहल देशको
आचार्य तथा महाकवि बुद्धदत्त पनि दक्षिण भारतीय मिक्षु
थियो । उनको जन्म वर्तमान तमिलनाडूको उरगपुर
(उरईपुर) मा भएको थियो । उनी कावेरी नदी किना-
रामा रहेको एक विहारमा रहन्थ्यो । उ आचार्य बुद्धघोष
(३८० ई०-४४० ई०) को समकालीन थियो । श्रीलं-
कामा भद्रन्त धर्मपाल (६०० ई०) ले बुद्धघोषले छोडेर
गएको काम पूरा गरेको थियो । यो पनि कांचीपुरम्‌को
थियो ।

श्रीलंकाको प्रसिद्ध आचार्य अनुरुद्ध (११००ई०) पनि कांचीपुरम्‌निर कावेरी पट्टनम्‌मा रहने हुन् । उनी पनि उत्तम कुलको ब्राह्मण पण्डित थियो । उनले 'ग्रन्थमार्थ संग्रह परमत्थ विनिश्चय' आदि उत्तमग्रन्थहरू लेखेको थियो । 'ग्रनागतवंश' भन्ने पालिग्रन्थको रचयिता चोलदेशको 'चोल कश्यप' स्थविर थियो । यो ग्रन्थ कावेरी नदी किनारामा रहेको विहारमा रही लेखेको थियो ।

चीनमा तन्त्रयानको संस्थापक वज्रबोधिको जन्म पनि कांचीपुरम्‌मा ६६१ ई० मा भएको थियो । उनी ५० वर्षको आयुमा आपनो शिष्य ग्रन्थोघवज्रका साथ चीन गएको थियो । चीनमा उनी ७१ वर्षको उमेरमा ७३२ ई० मा मरेको थियो । वज्रबोधिले ११ वटा तान्त्रिक ग्रन्थको चिनिया अनुवाद गरेको थियो ।

साताँ शताब्दी ईसामा तमिल देशमा भक्ति आन्दोलन चलेको थियो । त्यसेबेला शेव र वैष्णव सम्प्रदायहरूले बौद्धधर्म मान्नेहरूलाई पराजित गरेका थिए । यसेबेला बौद्ध विहारहरू र मन्दिरहरू नाश गरी त्यस माथि कांचीपुरम्‌का प्रहिले देखिएका लगभग सबै शेव तथा वैष्णव मन्दिरहरू बनाएका थिए ।

कुम्भकोणम्‌देखि दश किलोमिटरपर बलयपुरम्‌मा उत्खनन गरेको बेला भगवान् बुद्धको ५ फूट अग्लो एक मूर्ति पाइएको थियो । यहींनिर एक छर्को मूर्ति पनि पाइएको थियो । यो पनि भगवान् बुद्धको मूर्ति थियो । यी दुबै मूर्ति दुर्लभ कलाकृतिको नमूना थियो । यहाँ आकस्मिक रूपमा उत्खनन गरिएको थियो ।

(नवभारत टाइम्स, बम्बई, २०-११-१९७५)

बौद्धाचल (बद्रीनाथ)

कुनै बेला हिमालयमा सर्वत्र बौद्धधर्म प्रचलित

थियो । यहाँ तिब्बतीहरूको शासनकालमा बौद्धधर्मके प्रब्राह्मनता थियो । बद्रीनाथको वर्तमान कालो सङ्घमरमर (टलकने एकजातको असल पत्थर) को तीन फूट अग्लो ध्यानमा बसेको मूर्ति बौद्धहरूद्वारा स्थापना गरेको भगवान् बुद्धको मूर्ति हो) यहाँका 'मार्दा' भन्ने जातिका मानिसहरू यसलाई भोट (तिब्बत) को देवता बुद्ध हो भनी मान्दछन् र सर्वलाई बताउने गर्दछन् । ६५० ई० देखि ८५० ई० का बीचमा गढवाल भूखण्ड र नेपालदेखि लिएर काश्मीरसम्मका सारा हिमालयखण्ड तिब्बतको अधीनमा थियो । त्यसबेला नेपालमा जस्तै गढवालमा पनि बौद्धधर्मको बढी प्रचार थियो । यसेकालमा बौद्धाचल (बद्रीनाथ) को वर्तमान मूर्ति बनेको थियो ।

नवाँ शताब्दीतिर यहाँ तिब्बतीहरूको शासन हटाउनको लागि स्थानीय सामान्तहरूले संघर्ष चलाएका थिए । त्यसबेला धेरै नै बुद्ध मन्दिरहरू र मूर्तिहरूमध्ये वर्तमान बद्रीनाथको मूर्ति पनि एक हो जसलाई नारद-कुण्डमा पर्यांकिदिएको थियो । त्यहाँबाट यो खण्डित मूर्ति निकालेर नारायण जस्तो बनाई केही संन्यासीहरूले पूजा गर्न लागे । यो पद्मसानमा स्थित भएको मूर्ति बोधगम्याको ध्यानस्थ बुद्धको मूर्तिसित पूर्णतया समाप्त देखिन्छ । यस मूर्तिको अघिल्लो मुखको भागमा एक टुक्रो निकालेको छ, यसनि चोवरलाई जनेऊको मसिनो रेखा जस्तै कुँडेर बनाएको छ । पछि कस्युरी राजाहरूले यहाँ मन्दिर बनाइदिएका थिए । यही नै यहाँको वास्तविक र ऐतिहासिक सत्य हो ।

स्कन्धपुराणको केदारखण्ड अध्याय ४० मा यसलाई 'शुभ बौद्धाचल' नामले यसप्रकार प्रलयात गरेको छ- 'तमसा तटतः पूर्वं भागे बौद्धाचलम् शुभम् ।'

बौद्धाचल बौद्ध प्रधान युगको अवशेष हो । गढ-
वालबाट जनेक बौद्ध चिन्हहरू लोप भएर गए । यस
ठाउँको लेखेर कत्युरी राजवंशको ताम्रपत्रमा पनि
जानेको छ । गढवाल राजा पद्मटदेव (१०३० ई०
पूर्व १००) को लेखमा यसरी लेखेको छ जुन पाण्डि-
केशव (जोशी मठ) मा पाइएको थियो—‘तीर्थादित्य
कुम्हाचल चिदादित्य गुणादित्यानाम् ।’

गढवालको प्रसिद्ध कवि भोलाराम (१७४० ई०-
१८३३ ई०) ले पनि लेखेको छ—

‘केदार खण्ड उत्तर दिसै, भयो बौद्ध हरिरूप ।
बेठ्यो ध्यान लगाइके, सुन्दर श्याम अनूप ॥’
केदारको पूर्वमा वर्णन गरेको बौद्धाचल वर्तमान
बडीनाथ ने हो । यसमा अलिकिति पनि शंका गर्नुपर्दैन ।
तिब्बतको लामाब्राट त्यहाँका प्रतिनिधिहारा हरेक वर्षको
चतुर्मासमा बतौर मेटको रूपमा चिया, चंचर आदि कईयौं
बस्तु आउँछन् भने यस मन्दिरबाट पनि प्रसादको रूपमा
मिठाई, भोग र वस्त्रहरू लामालाई पठाइन्छन् ।

शकवंशीय गढवाली राजा वसन्तदेव (८५० ई०-
८७० ई०) कत्युरी राजवंशको संस्थापक थियो, उनी
बौद्ध थिए तर पछि ब्राह्मणधर्मी हुन गयो । त्यसेबेता-
देखि ने गढवालमा बौद्ध धर्म लोप हुन लागेको थियो ।
यसे परम्पराको राजा ललितशुरदेव (६४५ ई०-६५० ई०)
ननि बौद्ध-धर्मको विरोधी थियो । उनको छोरो—मूदेवदेव
(६६० ई०-६८० ई०) ले आपनो शिलालेखमा आफूलाई
‘बृद्ध-धर्मण-शब्द’ मनी घोषणा गरेको थियो । यसप्रकार
हिमालयको यस भागमा बौद्ध-धर्मको ‘हास भएको
कारण राजशक्तिको धर्म लीला’ थियो । गढवाल-
कुमायुंका सारा पुरातत्व सम्बन्धी अवशेषले बताउँछ कि

*महापण्डित राहुल सांकृत्यायन—गढवालको इतिहास

बान्हों शताब्दीसम्म यस भूमिमा शंकरका अनुयायीको
प्रभाव देखिँदैन । शंकरको बेदान्तको प्रभाव यी पहाड-
हरूमा बान्हों शताब्दीपछि परेको देखिन्छ ।

ऐतिहासिक परिस्थितिले बताउँछ कि यहाँ नवौं
शताब्दीसम्म बौद्ध-धर्मको राजो प्रभाव थियो । केदार-
कुमायुंमा आज बुद्धमूर्तिको अभावको कारण कत्युरी
राजवंशको धर्म लीला थियो जुन बान्हों शताब्दीसम्म
चलिरह्यो ।

तिब्बती र नेपालीहरूले यस ठाउँमा शासन गरेको
बेलामा यहाँ परिवर्तन आउन लागेको थियो किनभने
तिब्बती राजा नागराज (११०० ई०) बौद्ध थियो । नेपा-
लको विजेता राजा अशोक चलक (११६१ ई०) ले आपनो
गोपेश्वरको लेखमा आफूलाई ‘अभिनव बोधिसत्त्वावतार
अवनिपति तिलक’ भनी लेखेको थियो । गढवाल-विजयी
नेपालको राजा क्राचलदेव (१२२३ ई०) ले पनि बाले-
श्वरको लेखमा आफूलाई ‘परम-सौगत (परम बौद्ध)
जिनिकुल कभल प्रभाश्वर दिवाकर’ भनी लेखेको छ ।
क्राचलदेव बौद्ध थियो ।

*आजभोलि यस भू-खण्डमा भगवान् बुद्धका
निम्नलिखित ‘पाँच’ चिह्न विद्यमान छन्—

१. बडाहाट (उत्तर काशी) मा तिब्बती राजा
नागराज (११०० ई०) ले बनाएको धातुको भगवान्
बुद्धको मूर्ति छ । यसलाई ‘दत्तात्रय’ को नामले पूजा
गर्दछन् । यो अति सुन्दर बुद्धप्रतिमाको पादपीठमा
तिब्बतीभाषा र तिब्बती अक्षरमा ‘देव भद्रारक नागराज’
भनी लेखेको छ ।

२. गढवालको तुङ्गनाथ भने ठाउँमा कईयौं
पुराना मूर्तिहरूमध्ये एक धातुमयी बृद्ध-मूर्ति पनि हो ।

३. गुप्त काशीदेखि एक माइल पर नाला शिवालयको बाहिर एक बौद्ध दुंगाले बनेको स्तूप छ । यो कुमायुँ-गढवालको बचेको एकमात्र बौद्ध स्तूप हो ।

४. कोटद्वार-नजीवावाद सङ्करन्दा केही टाढा भोरध्वज अथवा मुनवरा भन्ने पुरानो गढको धेरा 600×625 फीटको छ । यो एक पुरानो बौद्ध-स्तूप हो ।

५. बाबा बद्रीनाथ मगवान् बुद्ध नै हो ।

गढवालको प्रसिद्ध भोरध्वज किलामा रहेको पुरातात्त्विक उत्खननमा कुषाण-कालीन सभ्यताको अनेक महत्वपूर्ण अवशेष पाइएका छन् । यसमा विष्णु, बुद्ध

एवं अप्सराका आकृतिहरू बाहेक तामाका सिक्का पनि पाइएको छ । गढवाल विश्वविद्यालयको पुरातत्व एवं इतिहास विभागको अध्यक्ष डा. कान्तिप्रसाद नौटियाल भन्नेले बताएको छ कि एक विशाल मन्दिर तथा चार फुट चौडा तीस फूट लामो एक भित्तो, पाएको छ । यो अवशेष ईसाको पहिलो शताब्दीदेखि लिएर तेको शताब्दी-भित्तको भनी मानेको छ । यहाँ उत्खनन कार्य चल्दैछ ।

(नव भारत टाइम्स, बम्बई ६-४-१९६०)

भिक्षु निर्गुणानन्द, बम्बईबाट संकलन भएको “बुद्ध विश्व-विजय” प्रन्थमा आधारित । ५

नीन्यासः व स्वीन्यादैक्यंगु स्वांयापुन्हीया लसताय् झी नेपाःदे धर्मनिरपेक्ष-दे जूगु स्वये दयेमा
वथें हे सकल धर्मप्रेमीपिनि कल्याण जुइमा धकाः दुनुगर्लानिसे भितुना ।

जिमि ला छितः धाये हे लोमनाच्वंगु का । आलमोनियम व ताम्चिनया थलबल मदु
धकाः छि लिहाँ ज्ञाये माली मखुत ।

प्रेसर कुकर, वाटर फिल्टर, लात्यायेगु व मसलाचुंत्हुइगु मेसिन, मेन्तुल, लालटीन
ममःख्वः, स्टोभ, काँटा, चम्चा, स्पांगि, गिलास, प्लाष्टिक व स्टेनलेसस्टीलयागु
फुकक हलंज्वलंया निमित जिमिथाय छकः दुस्वः ज्ञासँ ।

नमस्तु द्वार्ता

घ १-२७८ केल मासिंगा:, फोन ल्या:- २२३७१८, २२३६६९

बौद्ध दृष्टिकोणमा अर्हिंसा

-रत्नसुन्दर शावय

नेपालको विश्वप्रसिद्ध विभूति गौतम बुद्ध र उहाँका समकालीन वैशालीका सुपुत्र वर्धमान महावीर (जैन धर्मका संस्थापक) त्याग, तपस्या र सहृदयताको कारण सुप्रसिद्ध छन् ।

अर्हिंसामा पनि उहाँहरू आ—प्राप्तनो दृष्टिकोणमा सुप्रसिद्ध छन् ।

जस अनुसार अर्हिंसामा महावीर (निर्पात्त्वनाय पुत्र) को विचारधारा अनुरूप जैन मुनिहरू सन्ध्याचलयमा पनि बत्ती नवालिकन अन्धकारमा रहन्छन् ताकि बत्ती बालेपछि बत्तीमा आई जलेर मर्ने कीट-पतंगहरूको प्राप्त व्यर्थ नजाओस् ।

यस विषय बुद्धको विचारधारा अनुरूप बौद्धहरू लिखिएकलालाय बत्ती बालेर रहन सक्छन् । बुद्ध-धर्ममा बत्ती बालेर लिखिएकलालाय ब्राणीहरू (कीट-पतंग) को हिसा हुन जान्छ मर्ने बत्ती नवालिकन अन्धकारमै रहिरहनु व्यर्थ र लिखिएकलालाय लिखिएकलालाय । सिर्फ प्रकाशको लागि बत्ती बालिन्छ न लिखिएकलालाय को हिसा गर्न । कीट-पतंगहरू बत्तीमा आई बालेर भरेको अपराधको चिन्ता बौद्धहरू लिंदेनन्, त्यो र लिखिएकलालाय को आपने गलतीको कारणले मर्न पुर्ने हुँदै ।

इसमें यादी खाने र श्वास लिनेबारेमा पनि जैन मुनिहरू महावीरको विचारधारा अनुरूप मुखमा पट्टी लिखिएकलालाय कर्दछन् ताकि हावामा उडिरहने ब्राणीहरू लिखिएकलालाय नजाओस् ।

यादी भानेर खाने आवेश त बुद्धले पनि दिनु-

भएको थियो तर जैन—मुनिहरू यसमा पनि सारा पाप आफूलाई मात्र नहोस् भन्ने हेतुले आफूलाई पानी खाने चाहना हुने बेलामा आपनो सामु उपस्थित जोसुकै आग-न्तुकलाई सकेसम्म त्यो भाग पानी खुबाउने शिष्टाचार देखाउने गर्दथे ।

यसरी अर्हिंसा विषयमा जैनहरूको र बौद्धहरूको दृष्टिकोण निकै फरक छ । हिसा र अर्हिंसाको पनि सीमा हुन्छ । अर्हिंसावादीहरू एक सीमा (हद) सम्म मात्र पालन गर्न सक्छ किनकि सारा जीवन हिसामा नै निर्भर रहेको हुन्छ । खाने—योउनेमा मात्र होइन सास लिनेमा पनि हिसा भइन्न रहन्छ ।

अतः मांसाहारको विषयमा पनि बुद्धको दृष्टिकोण निकै व्यावहारिक देखिन आउँछ । उहाँले त्रिकोटि-परिशुद्ध मांसको अनुमति दिनुभएको छ । ती हुन्—
१) अदृष्ट— आफूलाई भनी मारेको नदेखेको
२) अश्रुत— आफूलाई भनी मारेको नसुनेको
३) अपरिशंकित— आफूलाई भनी मारेको शंका नभएको ।

यस प्रकारको मांस जहाँ प्राप्त भएपनि त्यसलाई ग्राह्य मानिन्छ । जसको उदाहरणको रूपमा—

महापिङ्डित राहुल सौकृत्यायन सन् १६३० देखि १६३७ सम्म भिक्षुवेष (स्थविरवादी) मा रहनुभएको थियो । यस अवधिभित्र उहाँले पश्चिम (यूरोप) को साथे सुदूर-पूर्वको पनि यात्रा गर्नुभएको थियो । सन् १९३५ मा गरेको त्यस जापानसम्मको यात्रा सामुद्रिक

जहाजबाट गर्नुभएको थियो । यसे यात्रामा उहाँलाई रंगूनको एक होटलमा Chicken लिई भोजन गरिरहेको देखि ताज्जूव भई उहाँको रंगूनस्थित जयपुरका मित्र पंडित हनुमानप्रसादले सोधनुभयो— “अर्हिसाको मानते हुए मांस क्यों खाते हैं, क्या इससे आप हिसाके मागी नहीं होते ?”

तब उहाँले भन्नुभयो— “क्रिया होनेसे पहिले उसके करनेकी इच्छा यदि पुरुषमे हो, तभी वह उस क्रियाका कर्ता हो सकता है । आप जानते हैं, बाजारमें बकरा मारने की क्रिया जिस बक्त हो रही थी, उससे पहिले उस क्रियाके करनेकी मेरे मनमे कोई इच्छा नहो थी तो भला मैं उस क्रियाका कैसे कर्ता हुआ ? हम मांसको जिस रूपमे खाते हैं वह तो चावल-दालकी तरह निर्जीव अवस्था है । हाँ, मैंने भोजनकी इच्छा प्रकटकी, उसके बाद कोई छूरी लेकर मुर्गी जबह करने चले, तो उसका जिम्मेवार मैं अपनेको जरूर समझूँगा ।”

फेरि अर्को एउटा उदाहरण—

आकाशमा दुइटा पंक्षी आपसमा लडी एकले अन्यलाई मारी जमीनमा खसालिदियो । जमीनमा पाएको त्यस मृत पंक्षी कसंले लगी खाएमा त्यस व्यक्तिलाई मारेको अभियोग कदापि हुँदैन । तो मांसलाई हामीले त्रिकोटि परिशुद्धको रूपमा लिन सकिन्छ ।

यदि मानिसहरूले मांस नै खान छाडे कसले प्राणीहरू मारेर बेचिखन गर्ना भन्ने प्रश्न अहिलेको मात्र होइन, पहिले पनि भइसकेको र पछि पनि यथावत् नै भइरहने प्रश्न हो । यो प्रश्न अव्यावहारिक सिद्ध हुन्छ किनकि संसारमा सदाकाल मांसाहारी र शाकाहारी दुबै थरीका मानिसहरू रहेवै आएका छन्, मात्र शाकाहारी रहेको वा मांसाहारीमात्र रहेको समय कहिल्ये

देखिन आएको छैन । यदि कसंले देखाउन खोजेको छ भने त्यसले इतिहासप्रति बोहामानी गरेको ठहरिन्छ ।

अन्य एउटा विशेष कुरा—

कतिपय कसाहीले प्राणी हिसाबाट विरक्त भई आपनो पुखोंली पेशाको वास्ता नगरी अन्य पेशा गरेको नदेखिएको होइन, जो मांस बेचिखनतर्फ लागेको छ, त्यसलाई हामीले आग्रह गरेर गराएको त होइन । उसले त आपनो स्वइच्छानुसार त्यो पेशा गरेको हुन्छ ।

यदि कसंले बुद्धले भिक्षु संघलाई दिएको त्यस बुद्धिवादी अर्हिसा अनुरूप त्रिकोटि-परिशुद्ध मांसभक्षण अनुज्ञालाई आपनै जिदी-स्वभाव अनुसार वहिष्कार गर्दै रहने हो भने उसले अन्य आहारलाई वहिष्कार गर्नुपर्दछ किनकि प्रत्येक आहार प्राप्त गर्नको निमित्त किसानहरूले जुन कडा मेहनत गर्दछ, त्यहाँ असंख्य प्राणीहरूको वध भएको हुन्छ । खेतमा हर चीज उत्पादन गर्नको निमित्त अनगिन्ती प्राणीहरूको ज्यान गएको हुन्छ । फेरि बालीको रक्षाको लागि भनी अनेक कीटनाशक औषधीहरू प्रयोग हुन्छ, जसबाट लाखों, करोड़ों, अरबों प्राणीहरूको स्वाहाको कारण बन्न जान्छ, किनकि हामीलाई थाहा भएके कुरा हो, पाँचाले देखिनेभन्दा नदेखिने अणुविक्षस प्राणीहरू नै अत्याख भएको हुन्छ जसलाई हामीले माइ-क्रोस्कोपबाट समेत पनि हर्नुपरेको हुन्छ ।

यसरी वास्ता गर्न हो भने हामी कुनै पनि अन्नलाई ग्रहण गर्न सक्दैनौं । अतः हामीले वास्तविकता र व्यावहारिकतालाई बुझनुपर्दछ । मांसाहारप्रति बुद्धको (अदृष्ट, अथ्रुत र अपरिशक्ति) सही रूपमा रहेको कुरालाई राघ्री अवगत गर्नुपर्दछ, हामीलाई थाहा हुनुपर्दछ । घर-घरपिल्ले भिक्षाटन वा भोजन गर्न जाने भिक्षुहरूलाई के थाहा ? जसको घरमा जुन सुलभ र तयार छ, त्यही-त्यही नै प्रबन्ध एरेको हुन्छ ।

उदाहरणको रूपमा त्यसम् भगवान् बुद्धले नै
मांस-भोजन स्वीकार गर्नुभएको घटना स्पष्ट पारौ—

बुद्धको समयमा 'वैशाली' एक आदर्श, बलशाली
एवं वैभवशाली गणराज्य थियो । त्यसबेला त्यहाँ 'सिंह'
नामका एक सुयोग्य सेनापति रहेको थियो, जसको
वीरता एवं नेतृत्वको कारण मगधका राजा अजातशत्रुले
धेरे पटकसम्म पशाज्य भोग्नपरेको थियो । ती सिंह
सेनापति पहिले जैन थिए, पछि बुद्धको उपदेश सुन्ने
मोका प्राप्त गरी बौद्ध हुनुभएको थियो । उहाँ विशरण
(बुद्ध, धर्म, संघ) मा जानुभएपछि बुद्ध एवं भिक्षु
संघलाई उहाँले भोजनको लागि निमन्त्रणा गर्नुभयो ।

अतः उहाँले घर पुग्नुभई दासहरूलाई मांस पनि
लिन पठाउनुभयो । त्यसबेला मांस आजकल जस्तो शौक
र व्यसनको चौज थिएन, त्यो त आजकल जस्तै सर्व-
साधारण जनताहरूको साधारण भोजन थियो । त्यसैले
उहाँले कसाहीहरूमा रहेको त्रिकोटी-परिशुद्धको रूपमा
रहेको मांस किन्न पठाई खाए भोजन तयार गर्नुभएको
थियो ।

भगवान् बुद्ध पनि भिक्षु-संघ सहित निमन्त्रणानु-
सार सिंह सेनापतिको घरमा जानुभई त्यहाँ तयार गरि-
राखेको भोजन ग्रहण गर्नुभयो । उता जैन साधुहरू
'सिंह सेनापति' आपनो पथबाट विमुख हुनाको कारण
असह्य भइरहेको थियो, त्यसकारण तिनीहरू वैशालीको
सडक-सडकमा, तीन-दोबाटो-चारदोबाटो आदि ठाउं-
ठाउंमा पुगी चिल्लाउंदै थिए— "सिंह सेनापति अधर्मी
हो, पापी हो । आज उसले बुद्धसहित भिक्षु-संघलाई
भोजनको प्रबन्धको निमित्त हिसा गन्यो । बुद्धकोपनि कहाँ
अमरण्त्व छ र ! उसले आफूले जानाजान थाहा पाइकन
आकूलाई भनी मारेको मांस सहितको भोजन ग्रहण
कन्दो ।"

सिंह सेनापतिले पनि यसको स्पष्टीकरण दिनु
भएको थियो— "मैले भोजन प्रबन्धको निमित्त कुनै
प्राणीलाई पनि मारेको छैन, मार्न आदेश पनि दिएको
छैन । म निर्गन्ध (जैन) सम्प्रदायबाट प्रलिप्तिएको
कारण तिनीहरू (जैन साधुहरू) मूर्खहरू सरह विभिन्न
ठाउं-ठाउंमा चिल्लाउंदै हिँडेका थिए ।"

वास्तवमा अहिले पनि बौद्धहरूको मांस भक्षण
विषयलाई लिएर बुझनेतर्फ नरही, बुद्धको उपदेश र
बौद्ध ग्रन्थहरूको अध्ययन बिना नै सिर्फ आलोचना
गर्नेतर्फ मात्र लाग्ने मनगढन्त कुराले मात्र चिल्लाउनेहरू
कम छैन ।

यदि बुझ्ने, बुझाउनेतर्फमा लागे पनि नबुझ्ने
खालकाहरू होइनन् तर तिनीहरू विरोधको लागि नै
विरोध गरिरहेका हुन्छन् ।

मांसभक्षणबाटे बुद्धको दृष्टिकोण अनुसार "त्रिकोटि
परिशुद्ध मांस" दोषरहित सावित भए जस्तै हामीबाट
कहिलेकाहीै हुने अनायास हिसाहरूलाई पनि उहाँले
दोषरहित सावित गर्नुहुन्छ । उदाहरणको लागि 'धम्मपद'
को पहिलो गाथामा रहेको चक्रवाल स्थविरको घटना-
लाई लिन सकिन्छ ।

भगवान् बुद्ध श्रावस्तीको जेतवन महाविहारमा
रहनुभएको बेला त्यहाँ चक्रबुपाल स्थविर पनि विहार
गर्नुभएको थियो । उहाँले विशेष योगाभ्यास (ध्यान-
भावना) द्वारा राग, द्वेष, मोहलाई नष्ट गरी जीवन
मुक्त (प्ररहत) हुनुभएको थियो । जुन प्रयासमा उहाँले
विशेष कारणवस दुर्ब आंखा गुमाउनुपरेको थियो । तैपनि
उहाँले नियमित रूपमा चंक्रमण गर्नुहुन्यो । चंक्रको ऋतु
मा उहाँले चंक्रमण गर्ने बेलामा कथौं स-साना जीवहरू
कुलचेर मरेको देखी केहीले त्यसको गुनासो बुद्धकही

भएको थियो, त्यसको सौन्दर्य आदर्श र व्यवहार दुर्बेमा भनिन्छ ।
निहित थियो ।

वास्तवमा हिंसा भनेको कायिक कर्मभाव होइन, त्यो भन्दा बढी वाचिक र मानसिक कार्य पनि हुन जान्छ । अतः भगवान् बुद्धले ‘संयुक्त-निकाय’ को “अर्हिं-सक सुत्त” मा भन्नुभएको छ-

“यो च कायेन वाचाय मनसा च न हिंसति ।

स वे अर्हिंसको होति यो परं न विहिंसति ॥

पर्यं-

जो शरीर, वचन र मनले कसैको हिंसा गर्दैन,

जो अन्यलाई सताउने काम गर्दैन, त्यसलाई नै ‘अर्हिंसक’

अन्यथा “जीव-हिंसा” लाई भाव हिंसा मानिने व्यक्तिहरूको निमित्त भद्रत प्रानन्द कौशलात्मायनले उल्लेख गर्नुभएको राजस्थानी लोकोक्तिलाई याद गराउँछ । तो हुन्ते-

“जाणन हारयो जाण्या वाणिया तेरो वाण ।

अनछाना लोहू पिवे, पाणि पीवे छान ।”

पर्यं-

जान्ने हरूले तेरो बानीलाई थाहा पायो । तिमी

त जीव हिंसाबाट मुक्त हुन पानी छानेर पिउने गर्दछो तर

गरीबहरूको रगत बिना छानी नै पिउने गर्दछ ।

फु

मैत्री शिशु विद्यालय, छाउनी २५३५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा हार्दिक शुभकामना द्यक्त गर्दछ ।

साथै यो एक आवासीय प्राइमरी स्कूल हो, जहाँ स्वदेशी र विदेशी अनुभवी शिक्षकहरूद्वारा पठन पाठन हुन्छ । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा अनुभवी बालविशेषज्ञहरूद्वारा नर्सरो के, जी. डेखि योग्य तालीम दिइन्छ । आफ्ना बाल-बालिकाहरूको आफ्नो संस्कृति तथा युग सुहाउँदो भविष्यको लागि यो स्कूल तपाईंहरूको स्वागत गर्दछ ।

न्हुँछेबहादुर बज्राचार्य
संस्थापक तथा प्रधानाध्यापक
मैत्री शिशु विद्यालय

कोन:- २-७०६१४, २-७०६७५

पुन्यायो । तब उहाँले भन्नुभयो- “एक त चक्रपाल स्थविर अन्धो हुनुहुन्छ, उहाँले केही देखेको छैन, दोस्रो उहाँ जीवनमुक्त हुनुहुन्छ, । उहाँको हृष्यमा द्वेषभाव उत्पन्न हुन्ने सक्तेन, तब कसरी हिंसा हुन्छ ?”

यसबाट साबित हुन गएको छ कि व्यक्तिलाई हिंसाको अपराधी साबित गर्न यो पनि साबित गर्न आवश्यक छ कि उसले गरेको हिंसा द्वेषभावनायुक्त हुनुपर्छ, अन्यथा अपराधी साबित हुँदैन ।

बौद्धहरू हिंसा (पूर्ण रूपमा) साबित हुन पाँचवटा अङ्गहरू पूर्ण हुनुपर्ने कुरालाई मान्यता दिन्छन् । ती हुन्-

१. प्राणी हुनुपर्ने ।
२. प्राणी हो भन्ने कुरा आफूले याहा पाउनुपर्ने ।
३. प्राणी हत्या गर्ने इच्छा गरेको हुनुपर्ने ।
४. हत्या गर्नको निमित्त प्रहार गरेको हुनुपर्ने ।
५. प्रहार गरे अनुसार मृत्यु हुनुपर्ने ।

यसरी अर्हिंसा सम्बन्धी बुद्धको मध्यम (कटूर नभई) दृष्टिकोण हुनाको कारण ने अन्य धर्म (जैन लगायत) को अपेक्षा बुद्ध-धर्म देश-देशान्तरमा चाँडे ने फैलिएको थियो । यसको खास कारण अर्हिंसामा मात्र नभई दर्शन लगायत जीवनको अन्य पक्षहरूमा पनि उहाँको बुद्धिवादी दृष्टिकोण (मध्यम मार्ग अनुरूप) हुन गएको कारण विना प्रलोभन र शक्तिले ने यो धर्म विश्वव्यापी हुन गएको थियो ।

वास्तवमा बुद्धको मध्यम मार्गको विरोध स्वयम् उहाँको जीवनकालमा उहाँके नातेदार शिष्य देवदत्तले बडो जोरदार रूपमा गरेको थियो । जुन योजना (पाँचवटा नियम) देवदत्तले श्रनेक तरहले बुद्धको हत्या गर्ने प्रयासबाट असफल भएपछि भिक्षु-संघलाई फूट

पार्ने अभिप्रायले त्यस्तो नियमहरूको प्रस्ताव बुद्धकहाँ ल्याएको थियो, जुन नियम व्यवहारमा आउन नसक्ने खालको थियो । केरि त्यस नियमको प्रस्ताव भञ्ज्यर तगरे बुद्धको बदनाम गराउने साथै संघभेद गर्ने देवदत्तको प्रबल इच्छा थियो । देवदत्तले ल्याएका ती नियमहरू हुन्-

१) भिक्षुहरू जिन्दगीभर (सदाकाल) जंगलमै रहनुपर्छ, जो विहार (गाउँ, शहर) मा बस्छ, उसलाई दोष (आपत्ति) लाग्छ ।

२) भिक्षुहरूले जिन्दगीभर भिक्षाटन गरेरमात्र खानुपर्छ, जसले निमन्त्रणा स्वीकार गर्छ, उसलाई दोष लाग्छ ।

३) भिक्षुहरू जिन्दगीभर पांसुकूलिक (यता-उता फालिराखेको कपडा मिलाई तयार गरिएको) हुनुपर्छ, जसले गृहस्थहरूले दिएको चीवर लगाउँछ उसलाई दोष लाग्छ ।

४) भिक्षुहरू जिन्दगीभर रूब (बूक्ष) मनि रहनुपर्छ, जो छतमुनि बस्छ, उसलाई दोष लाग्छ ।

५) भिक्षुहरूले जिन्दगीभर माठा-मासु खानुहुँदैन, जसले खान्छ, उसलाई दोष लाग्छ ।

यी नियमहरूको विषय भगवान् बुद्धले भन्नुभएको थियो— “जो चाहे बनवासी हो, चाहे विहारवासी । जो चाहे विडपातिक (भिक्षाटन गरी खाने) हो, चाहे निमन्त्रितवाला हो । जो चाहे पांसुकूलिक हो, चाहे गृहस्थले दिएको चीवर लाउनेवाला हो । अदृढ, अश्रुत, अपरिशक्ति, यी तीन प्रकारबाट परिशुद्ध माँसको पनि अनुज्ञा दिएको छु ।”

यसरी भगवान् बुद्धले कुनै पनि त्यस्तो सिद्धान्त-लाई भिक्षु-संघमा लागू गर्नुभएन, जो व्यावहारिक छैन । अर्हिंसा र भांसाहार सम्बन्धी बुद्धले जुन नियम बनाउनु

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षालाई यस वर्ष वि. सं. २०४७ सम्म प्राप्त भएका नगद सहयोगको लिष्ट

१. मिक्तु ज्ञानपूर्णिक, महास्थविर, विश्वशास्त्रित विहार	५०००।-	१३. धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठी, धर्मकीर्ति विहार, काठमाडौं	५८।।।-
२. मोतिलाल शिल्पकार, लोकेश्वर टोल, जावलाखेल	२५०।।।-	१४. मिक्तु अनिश्चित महास्थविर	५०।।।-
३. अनगारिका उपलब्धि, चाकुपाट, पाटनढोका	२०००।-	१५. प्रकाश बज्राचार्य, मासंगली, काठमाडौं	५०।।।-
४. केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक मिक्तु बुद्धघोष महास्थविरबाट भूलचूक हिसाब कछ्योट गर्ने	३५०।।।-	१६. पूर्णकाजी लोटाहिटी	३०।।।-
५. बेखारत्न उपासक टेबहालबाट ०४६ आषाढ, श्रावणको ३०।।- भाद्रदेखि मासिक १५।।- दरले ०४७ कार्तिक . महोनासमको	२४५।।।-	१७. धर्मदास ताम्राकार, खेत्रपाटी, काठमाडौं	३०।।।-
६. ज्ञानज्योति कंसाकार, काठमाडौं	१५०।।।-	१८. जुलुमकृष्ण शिल्पकार, जवम्बाहा, पाटन	२०।।।-
७. ललितपुर नगर पालिका	१२०।।।-	१९. प्रेमकुमार शाक्य, हङ्खा, पाटन	१२।।।-
८. सानुरत्न स्थापित, ड्याठा छुस्याबहाल, काठमाडौं	११०।।।-	२०. हर्षरत्न ताम्राकार, मरुटोल, काठमाडौं	१५।।।-
९०. भगवानदास मानन्धर, बागबजार, काठमाडौं	१००।।।-	२१. इन्द्रमान महर्जन, त्यौड, काठमाडौं	११।।।-
११. रत्नराज शाक्य, भिन्दाबव, पाटन	१००।।।-	२२. कान्ठारत्न तुलाधर, पुतलीसडक,	१०५।।-
१२. हीराकाजी सुइका:, कुटिबहाः, नागबहाः, पाटन	१००।।।-	२३. हीराकाजी शाक्य, न्हाफल, पाटन	१०५।।-
		२४. धनबहादुर नकर्मी, ढल्को खेत्रपाटी, काठमाडौं	१०५।।-
		२५. अस्वरबहादुर नकर्मी	१०५।।-
		२६. महारत्न बज्राचार्य, स्वर्णभण्डार, हेठोडा	१०१।।-
		२७. बेखारत्न शिख्राकार, टेबहाल, काठमाडौं	१०१।।-
		२८. डा. चन्द्रेशरत्न तुलाधर, तीनधारा दरबारमार्ग, काठमाडौं	१०१।।-
		२९. मीनबहादुर शाक्य, सरस्वतीननी, पाटन	५०।।-
		३०. विविध	१०।।।-

सामान सहयोग लिष्ट

१. स्व. बहादुर शाक्य ओकुबहालको नामबाट	२५०।-	१२. मिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविर (टेलिफोन सेट १)	५००।-
२. रामदेवी शाक्य ओकुबहाल मेचको लागि	२००।-	१३. अ. ने. मि. महासंघबाट (टाइपराइटरलाई)	१६००।-
३. जानु मानन्धर जाउलाखेल टेबुल	१२०।-	१४. भाइराजा शाक्य नागबहाल (टाइपराइटरलाई नपुग)	१५१२।-
४. स्व. चिधीकाजी शाक्य पुल्चोकको नामबाट	५०।-	१५. दुण्डबहादुर वज्राचार्य वनबहा, (कम्म-ठानदीपनी पुस्तक ५०० प्रति)	६००।-
५. तन्त्रमुनि शाक्य इबही	६०।-	१६. खड्गर्णि लामा कुमारीयाटी (परित्राण पुस्तक ३०० प्रति)	२४०।-
६. सामूहिकतर्फबाट	४०।-		
७. एवरेट ऊडकार्बिड कुमारीयाटी	७०।-		
८. हकमणि अमात्य भिद्यवत	५।-		
९. आशाकाजी महर्जन लुखुसी	६०।-	नयाँ प्रारम्भिक वर्षको पाठ्यपुस्तक प्रकाशनार्थ सहयोग (अग्रिम आएको रकम)	
१०. स्व. पूर्णबहादुर वज्राचार्य वनबहालको नामबाट	७०।-		
११. स्व. तीर्थमाथा कुटिबहालको नामबाट (कुशन मेच १)	६०।-	१. स्व. कृष्णभक्तिसिंहको नामबाट रामदेवी प्रमुख सपरिवार	५००।-

पीयूषवर्षी औषधालयको सबैको आरोग्यका लागि

सूचना

कुनै पति रोगमा सल्लाहको लागि
राम्रो सल्लाह लिन नभुलनुहोला ।
सानो उपचारले ठूलो ठूलो रोग निको हुन्छ ।

पीयूषवर्षी औषधालय

महाबीद्र, मासंगल्ली,
काठमाडौं ।

फोन नं. २२३६६०

शील, समाधि र प्रज्ञा

- लोकबहादुर शाक्य

भौतिक उच्चति चरम सोमामा पुगिसकेको आजको वैज्ञानिक युगमा विश्वको परिस्थितिप्रति गम्भीर रूपमा चिन्तन मनन गर्दा यतत्र मानवले मानव संहार गरिरहेको हुँदा सध्यतालाई हांक भएको छ भन्न कर लाग्दछ । अतः भौतिक विकासले मात्र विश्वशान्ति हुन नसक्ने तथ्य कुरो स्पष्ट हुन आएकोले प्राध्यात्मिक विकास पनि अनिवार्य भएहेको कुरामा दुई मत हुँदैन होला । अर्कोतर्फ धर्मको वास्तविक मनसाय नबुझेर हो कि धर्मको नाममा विभिन्न सम्प्रवाय विभाजन गरेर आपसी मनमुताब वैमनस्यताले गर्दा पनि मानव संहार भएहेको देखिएकोले यस-तर्फ विशेष दृष्टि दिएर मानवको नाताले मात्रबोय व्यवहार गर्नु पराउनु समयको माग भएहेको तथ्य हात्रो समझ छ । आज वितरणको व्यवस्था सुसंचालन गर्न नसकिए पनि साधनको कमी नम्बएको मात्र होइन कि बौद्धिक क्षमताको पनि कमी छैन तर नेतिकताको दृष्टिकोण स्तरयुक्त नम्बएको कुरा उल्लेख गर्न बाध्य भएको छ । मानव—सध्यतालाई हांक भएहेको उक्त जटिल समस्या हल गर्ने एकमात्र उपाय प्राध्यात्मिक विकासको क्रममा मनोभावना परिवर्तन गर्नु हो, धर्म धर्म भनेर धर्ममा आसक्त भएरमात्र समस्या हल हुने होइन अथवा सच्चा धर्म अवलम्बन गर्ने गुञ्जायस छैन । वास्तवमा धर्मको यथार्थ मनसाय सुकर्म र दुष्कर्म छुट्याउने क्षमता हासिल गरेर अकुशल कर्मलाई पन्छाएर कुशल कर्म गर्नु हो । विभिन्न धर्मको लक्ष्यप्रति अन्तदृष्टिबाट चिन्तन मनन गरेमा अन्तमा उपर्युक्त सिद्धान्त आगाडि आउँछ । धर्मको

नाममा साम्प्रदायिक भावना अपनाउने वा एकाधिकार अस्तित्व खोज्ने भावना प्राध्यात्मिक विकासको लक्षण नम्बएको तथ्य ठोकेर भन्न सकिन्छ । त्यसेले जुनसुकै धर्ममा अवलम्बन गरिआएको तथा आचरण गर्न सक्ने सिद्धान्तहरू उपर विवेचना गर्नु नै समयको माग देखिएकोले सो सिद्धान्ततर्फ दृष्टि दिएमा शील, समाधि र प्रज्ञालाई सहजे लिन सकिन्छ ।

हुनत मानव सामाजिक प्राणी भएकोले जीवन निवाहको लागि धनसम्पत्तिको दरकार पर्दछ तर विचारणीय कुरो के छ भने धन सम्पत्तिभन्दा शिक्षा ठूलो छ जुन विना अज्ञानलाई निर्मूल गर्न सम्भव छैन । शिक्षित हुँदैमा आचरण ठीक हुँठ भन्न पनि सकिँदैन । शिक्षित महानुभावहरूमध्ये पनि व्यवहारमा अकुशल कार्यमा लागेका उदाहरण पाइन्छ । अतः १. शिक्षाभन्दा पनि शील उच्च भएको तथ्य स्पष्ट हुन आएको छ । अनुशासन विना मानव जीवन सफल हुन सम्भव छैन । शीलवान् भएमा नै नेतिकताको दृष्टिकोणले समेत सच्चा मानवमा हुनुपर्ने प्रारम्भिक कल्याणकारी गुण हुनेछ । बलेशावरण तथा ज्ञेयावरणबाट पारगरी निर्वाण प्राप्त गर्ने आर्याष्टाङ्गिक मार्गमध्ये सम्यक् वाक्, सम्यक् कर्मान्ति र सम्यक् आजीव शील-स्कन्धमा पर्दछ । यसको कृयाकलाप शरीर, वचन र कर्मद्वारा सञ्चालन हुन्छ । शरीरबाट हुने अनगिन्ती व्यवहारमध्ये गर्न नहुने जीवनका प्रत्येक पलामा घटन सक्ने प्रमुख विषय जीव-हिंसा नगर्ने, चोरी नगर्ने, व्यभिचार नगर्ने, लागू पदार्थको सेवन नगर्ने, पञ्चशीलका चार

सिद्धान्त पर्वद्धि । वचनद्वारा हुने क्रियान्वये ज्ञौठो नबोल्ने, कठोर वचन नबोल्ने व्यर्थ कुरा नबोल्ने, चुक्ली कुरा जस्तो शीलाचरण यालन गर्नु अनिवार्य छ । अभियन्त्र शरीर र वचनको क्रियाकलापबाट सुकर्म तथा कुर्कर्म हुने हर बखत सचेत रहेर अकुशल कर्मतिर नलागी कुशल कर्मतिर लाग्ने गरी शीलवान् हुनु जीवनका महत्व-कुर्म मार्ग भएको छ ।

योग सम्बन्धमा आधारित सम्यक् स्मृति र सम्यक् नामाधिकी ब्लेश रोकन मध्यवर्ती कल्याणकारी मार्गको रूपमा अपनाइएको छ । आध्यात्मिक विकासको कममा चित्तलाई काबूमा राख्ने अभ्यासको निम्नित अनेक उपाय व्यवहारमा त्याएको पाइन्छ । एकाग्रतापूर्वक चिन्तन मनन बरेर मनलाई सञ्चुलित अवस्थामा राख्न स्मृतिसम्प्रजन्य-को अभ्यास अनिवार्य छ । एकाग्रताको निम्नित चित्तले मनस्ने बानि नबसालिकन हुँदैन । नव बिसेर एक काम-कुरो गरिरहन्दा अर्केमा मनको दृष्टि परिरहन्छ । संक्षिप्तुपर्ने काम कुरोको दृष्टि अरूपतर्फ नपरोस् भनी यहारो रूपमा सदा सचेत भैरहनु पनि उत्तिकै आवश्यक नहै । स्मृत्युपस्थान अनुरूप चार स्मृतिउपस्थान गरिरहनु बलि महत्वपूर्ण सिद्धान्त भएको छ । कायानुस्मृत्युपस्थान नुवाचिक शरीर सम्बन्धमा चिन्तन मनन गरेर परीक्षा बरेर यसको अस्तित्व छैन भन्ने तथ्य बोध गर्नुपरेको छ । कायानुस्मृत्युपस्थान मुताविक स्पर्शको कारणबाट दुःख बोला सुख बेदना अदुःख बेदना असुख बेदना प्रकट हुने यस्तोले मिथ्याज्ञानबाट हुने बेदनालाई सचेत पूर्वक हर-काल सम्झेर उपासना गरी दुःख सुखको दोर्मनस्योपायास निलोब गरिरहनुपर्दछ । चित्तानुस्मृत्युपस्थान अनुरूप भिन्न-भिन्न राग सहितको चित्त, राग रहितको चित्त, द्वेष-नदूक चित्त, द्वेष मुक्त चित्त, मोह सम्बन्ध चित्त र

परिरथक्त चित्त के हो भनी चिन्तन मनन गरेर चित्तको स्वस्थाव निरन्तर सम्झेर उपासना गरी अप्रमादी भएर चित्त स्थिर गरिराख्नुपर्दछ । धर्मनिःस्मृत्युपस्थान अनुरूप कुशल-धर्म-पूर्ण, अकुशल-अधर्म-पापको गम्भीर रूपले चिन्तन मनन गरेर धर्मको प्रकृति बारम्बार सम्झेर सांसारिक सम्बन्धी लौकिक व्यवहारको प्रवृत्ति धर्ममा विराग गरेर लोकोत्तर निवृत्ति धर्ममा उपासना गरेर धर्म विचार विमर्श गर्नुपर्दछ । यहाँ यस कुरोको समरण गर्नु अति महत्वपूर्ण छ कि ध्यानमा बस्ने अभ्यास नगरिकम हुँदैन, फेरि ध्यानको बसमासाक्र परिरहनु बाढ्ठनीय पनि छैन किनकि ध्यानको ध्यानसबाट उपलब्ध आध्यात्मिक क्षमता-को पनि परीक्षा गर्नुपर्नेछ । कामाचार प्रथवा षड्इन्द्रिय-लाई कत्तिको नियन्त्रण गर्न सकेको छ भन्ने कुरो व्यवहारमा उत्तरमाक्र पारख गर्नुपर्ने भएकोले ध्यानमा मन भएरमाक्र बसिरहन्दा वास्तविक उद्देश्य पूर्ति नहुने हुन्छ ।

अरुको अर्ति देशना सुनेर प्राप्त भएको बुद्धिलाई ज्ञान भन्ने प्रचलन छ भने आपनो अनुभूतिद्वारा विवेक बुद्धि हुनु प्रज्ञा हो ज्ञानसित सम्बन्ध ब्लेश नाशहुने प्रज्ञा-स्कन्ध अन्तिम कल्याणकारी मार्ग हो । यस अन्तर्गत सबसन्दा पहिले सम्यक् दृष्टिको सिद्धान्त ग्राउँछ जसबाट जस्तो छ उस्तो जान्नु अथवा जुन बस्तु जस्तो छ त्यसलाई त्यसे रूपमा जान्नुपर्नेछ । साथै पाप पुण्यको फल हुन्छ भन्ने विचार तथा चतुरार्थ सत्य देखन बुझन पनि सम्यक् दृष्टिमा पर्वद्धि । लक्ष्य प्राप्त गर्न दृढ निश्चय हुनु सम्यक् संकल्पको प्रमुख मनसाय हो साथै संसारबाट मुक्त भएर जान पाए बेस हुने, अरुको दुर्दसा देखन नपाए हुने, हिसा प्रवृत्तिको चित्त उत्पत्ति गर्न नपाए हुने भन्ने संकल्प समेत सम्यक् संकल्पमा पर्वद्धि । सम्यक् व्यायामको खास मनसाय उत्साह र उमड्न साथै दुर्घटसन्तलाई त्याग्ने मनका पाप

भावनालाई दमन गर्नु हो । अनि उत्पन्न अकुशल चित्त-
लाई अगाडि बढन रोक्ने अनुत्पन्न अकुशलचित्तलाई उत्पन्न
हुन नदिने, उत्पन्न कुशललाई अगाडि बढाउने, अनुत्पन्न
कुशललाई उत्पन्न गर्ने उद्देश्य पनि सम्यक् व्यायाम अन्त-
र्गत पर्दछ ।

आजको परिस्थितिलाई गम्भीर रूपले नियालेर

(कविता)

चिन्तन मनन गर्दा समुन्नत तथा शान्तिपूर्ण समाज सिर्जना
गरेर विश्व-शान्तिको निष्ठि योगदान गर्न आध्यात्मिक
विकासको महत्व ज्ञन बढ़ि भएको छ । अतः जुनसुकै
धर्मबाट अपनाउन अनुकूल भएको शील, समाधि र
प्रज्ञाको सिद्धान्तलाई हृदयज्ञम गरेर आध्यात्मिक विकास-
को पथमा अप्सर हुनु समयको माग छ ।

धर्म

लक्ष्मी श्रेष्ठ

अपार मन्दिर धाएर,
अपार तीर्थस्थल घुमेर
अपार पूजा, व्रत र दान गरेर
मैले धर्मलाई जान्न सकिन ।

ठाडो टोका लगाएर
मुखभरि भगवान् नाम बोलेर
धर्मशास्त्रको ठेला बोकेर
मैले धर्मलाई चिन्न सकिन ।

धर्मदूत बनेर गाउँ ठाउँ घुमेर
शिक्षा उपदेश दिँदै प्रवचन गरेर
हिँड्वा डुल्वा पनि
मैले धर्मलाई देख्न सकिन ।

एक दिन नांगो पाउ, खालो हातले
रोगीको छेउ पुगी सेवा गर्दा
सन्तोष भयो मन तब
हृदय खुल्यो, धर्म बुझियो ।

भगवान् बुद्धको जन्म, सम्बोधिलाभ तथा महापरिनिर्वाण – दिवस
२५३५ औं बुद्धजयन्तीको पुनीत उपलक्ष्यमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

पर्फेक्ट लाइट सेन्टर

(बिजुलीका हरेक सामानको ढील
क १-१६५, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं, नेपाल

फोन: २१२२५१

सिद्धार्थ गौतमः शान्तिको खोजीमा

- प्रा० स्वतिरत्न शाक्य

परिचय

वैशाखपूर्णिमाको दिन थियो । आकाश चकमन्न उदाङ्ग्निएर निर्मल देखिएको । चारेतिर हरियाली रुखहरूले शोभा बढाइरहेको । अति मनमोहक दृश्यहरूको माझमा शाक्यहरूका आपने राज्य कपिलवस्तुबाट देवदहतिरलाभे राजमार्गमा ठूलो लावालस्कर सहित एउटायाकावल सुहाउंदो किसिमले आगाडि बढिरहेको । सो लस्करको माझमा एउटा सुसज्जित पालकी चार जनाले बोकी आगाडि बढ्दे गइरहेको । पछि पछि आसंघ नरनारीले पछाइरहेका सो पालकीलाई शोभा दिइरहेको थियो शाक्यहरूका राजा शुद्धोदनको महारानी मायादेवीले । तिनी आकनो गर्भ सहित देवदहमा माइतीतिर गइरहेकी थिइन् ।

कपिलवस्तुदेखि देवदह जाने राजमार्गको बीचमा एउटा अत्यन्त रमणीय शालोदानले शोभा बढाइरहेको थियो । चारेतिर ठूला ठूला शाल वृक्षहरूले सूर्यको तेजिलो प्रकाशलाई शोतलतामा परिणत गरिरहेको । उद्यानमा रहेका नानारंगी फूलहरूले आपने सुमधुर तालमा आपनो आपनो सुवास फेलाइरहेको । नानारंगी पुतली र चराचुहंगीको मधुर स्वरले मन आनन्द हुने वातावरणले महारानीको मन ढाम्ने सकिएन । एक सुरमा लागिरहेको लावालस्करलाई अपक्षेट रोकिन आज्ञा भयो । महारानी एकचोटि उक्त रमणीय उद्यानमा धुम्न र बहलाउन पालकीबाट घोलिन् र उक्त उद्यानमा धुमिन् । यस शालोदानको नाम लुम्बिनी थियो । लुम्बिनीको मनमोहक

वातावरणले महारानी मायादेवीको मन अत्यन्त आनन्दित भयो । ज्ञन ज्ञन सोही ठाउँमा धुम्ने र बसिरहने मन भयो । धुम्दा धुम्दा अचानक महारानीलाई व्यथा लाग्यो प्रसवको । गर्भधारणको दर्शी महिना थियो । सुसारेहरूले छिटो छिटो चारेतिर कपडाले चादर हालिदिए । वातावरण निस्तब्ध भयो । सबै जना पक्क परे ।

महारानी मायादेवीले पीडा ख्यन सकिन । माउन्न होला जस्तो भयो । अपरज्ञट शालवृक्षको एउटा हाँगा समातिन् आपनो दाहिने हातले । सोही बेला अत्यन्त कोमल र तेजस्वी बालकको जन्म भयो एउटा शालवृक्षको फेदमा । खुशीको खबर तुरुत दरबारमा पुर्यो । महाराजा शुद्धोदन लगायत सबै जना हर्षले नदपद भए । कपिलवस्तु नगरमा हर्ष बढाई गर्ने र दीपावली गर्ने हुकुम भयो । धेरे प्रकारका बाजा गाजा र सैन्य सहितको लावालस्कर लुम्बिनीतर्फ बढ्यो । महाराज शुद्धोदन स्वयम् नव-राज-कुमारको स्वागत सत्कार तथा आपनी प्रेयसीलाई लिन लुम्बिनी सवारी भयो । बाजागाजा, सैन्य तथा लावालस्कर सहितको सिन्दुरे जात्रा गरी सबै लावालस्कर पुनः कपिलवस्तु राजदरबार तर्फ किर्ता भयो । बडो हर्ष उल्लास र हर्ष बढाईकासाथ कपिलवस्तुका शाक्यहरूले राजदम्पती तथा नव-राजकुमारलाई स्वागत सत्कार गरे ।

राजकुमारको लक्षण विचारको निमित्त ठूला ठूला विद्वान् ऋषिमुनि तथा तपस्वीहरूलाई राजमहलमा निम्त्याइयो । १०८ जना आह्वानहरूद्वारा लक्षण विचार

भयो । सबैले राजकुमार चक्रवर्तीं राजा वा महाज्ञानी बुद्ध हुने विचार प्रकट गरे । ती १०८ जनामध्ये श्राठ जना अत्यन्त प्रकाश विद्वान् थिए । उनीहरूमध्ये सबैभन्दा कांठा थिए कोण्डन्य । तिनले एक औला ठड्याएर राजकुमार राजपाट सबै त्याग गरी बुद्ध नै हुन्छ भनी ठोकुवा गरी भविष्यवानी गरे ।

नव- राजकुमारको बत्तीसे लक्षण विचार गरेर हेर्दा सबै लक्षणले युक्त भई सर्व अर्थ सिद्ध गर्न सक्ने हुनाले बालकको नाम 'सर्वार्थसिद्ध' राखियो ।

राजकुमार सिद्धार्थलाई राजदरबारका रवाकमा लालन पालन प्रजापति गौतमीले गरिन् । शुक्लपक्षको चन्द्रमा जस्तै राजकुमार बढ़दै आए । सिद्धार्थ बालक कालदेखि नै अत्यन्त ज्ञानी र दयावान् थिए । संधै अरुको भलाई हुने काममा मात्र विचार गरिरहन्थे । राजकुमारको मन नविग्रियोस् भनेर विमिन्न मौसमको निमित्त तीनवटा रथ्य, सुरस्य र शुभ नाम गरेको महल तयार गरिदिए । अनेकों सुकोमल कथाहरू सुसारेमा राखिदिए । संधै नृत्य, गान र भोजमञ्जाको वातावरण हुने व्यवस्था गरिदिए । सोहू वर्षको उमेरमा सुकुमारी यशोधरासित विवाह गरिदिए ताकि राजकुमार सिद्धार्थले राजदरबार त्याग नगरोस् ।

तर आपनो जन्म केको लागि हो भन्ने बुझने राजकुमारलाई यस्ता मायाहरूपी जंजाले भुलाउन सकेन ।

शान्तिको खोजीमा

राजकुमार सिद्धार्थ राजदरबारको ऐरा श्रापाम र सांसारिक वैभवबाट विरक्त भए । उनलाई सुमधुर बाजागाजाको श्रावाज कर्कश लाग्यो । कोमल नारीहरूको नृत्य पनि बोभत्स लाग्यो । मन उकुस मुकुस भयो । आपनो मन

बहलाउन कपिलबस्तु नगरमा घुम्न जाने इच्छा प्रकट गरे । महाराजको हुकुम बमोजिम नगरको चारै दिशामा आवश्यक सरसफाई, नगरमा सजावटको व्यवस्था गरियो । राजकुमारको मन विचलित हुने किसिमको कुनै पनि दृश्य देखिन नहुने र लुला, लंगडा, बृद्ध, रोगी, दीन दुःखीहरू बाटामा बसेर हेर्न मनाही गरी इयाली पिटाइयो ।

राजकुमार सिद्धार्थ आफ्ना प्रिय सारथी छन्दको साथमा कपिलबस्तु नगरको दृश्यावलोकन गर्न बगीमा बसी बाहिर फिरे । दैवसंयोगको कुरो हो, मन बहलाउन नगर अबलोकनमा निस्केका राजकुमारले पहिलो दिनमा नै बृद्ध शरीर भई लोलाएका, अनुहारका छाला जम्मै चाउरिएका, कमजोरीले जरजराएका बूटोलाई देखे । उनलाई छक्क लाग्यो । आफ्नो शरीर भने कस्ती हिसी-लाग्दो, हृष्टपुष्ट परेको तर त्यस मानिसको भने कस्तो दुर्दशा भएको । मनमा अलिकति खिन्न भयो । आपनो त्यस्तो लोभ लाग्दो शरीर एक दिन बूढो भई चाउरिएर जरजर हुने छन्दक सारथीको सोझो जवाकले राजकुमार झसंग भए । आपनो विरक्ति शान्त भएन । महलतिर बगीलाई फर्काइयो । अर्को दिनमा विषरीत दिशाको दृश्यावलोकनकोलागि कपिलबस्तु दरबारबाट बगीमा प्रस्थान गरे । त्यस दिन राजकुमार सिद्धार्थले एउटा रोग व्याधिले घाट भएको शरीर भई अति कष्टले बेदना सहन नसकी कराइरहेको एउटा मानिसलाई देखे । उसको चिच्याहट सुन्दरमा आपनो मन करुणाले पगिने माया लागेर आउने असहा बेदना भयो । एक दिन सबैले शरीरले यस्तो बेदना भोग्नुपने आर्यसत्यले राजकुमारको श्रापको सुन्दर शरीरको गर्व चकनाचूर हुन्छ । यस्तो सुन्दर र पुष्ट शरीर पनि रोग र व्याधिबाट मुक्त नभएको सत्यताले

निराश हुन्छ । अदृहास हुन्छ । नेराशयमा बग्गी राजदरबार कफिन्छ । भोलियल्ट फेरि अर्को दिशातिर लाग्ने र बृहावलोकन गर्ने विचार लिई छन्दकसाथ बग्गी अगाडि बढाए । त्यस दिन राजकुमारले मुर्दा लगिरहेको अति काहणिक दृश्य देरो । राजदरबारको ऐशा आराममा बाहिरी संसार नदेखेका सधै नाच गान र हँसी खुशीमात्रमा भूलिरहेका राजकुमार सिद्धार्थले जीवनको बास्तविक घटना देखे । यस लोकमा मानिस भएर जन्मेपछि एक दिन सबै आफन्तलाई स्वाएर यस संसारस्पी मायाको भूमरी छोडेर जानुपर्ने । आपनो हृष्टपुष्ट रहेको कोमल शरीर त नश्वरमात्र रहेको थाहा पाउँदा छानाबाट खसे जस्तै अनुभव भयो । जीवनको दुःखमय अन्त्य हुने यथार्थ सत्यले जीवनको महत्त्व बुझायो । उनको आफनो मन बहलिनुको सट्टामा ज्ञन ज्ञन खलबलियो । उनी उत्तिने गहुँगो मन लिएर दरबार फर्के । रातभरी निद्रा पटकके परेन । गम्भीर चिन्तन र मननमा बिहानी उदाए । पुत्रको विरक्तिले महाराज शुद्धोदनको मन पनि चिन्न हुँदै गयो ।

चौथो दिन आपना प्रिय सारथीका साथ नगर परिक्रमामा प्रस्थान गरे । सो दिन बाटोमा राजकुमारले एउटा शान्त सुशील मिक्षु हातमा दानपात्र लिई पीत बहवमा आफैतिर आइरहेको देखे । हेवेमा मन हलुंगो हुने । हेरिरहुँ जस्तो लाग्ने, कुनै लोभ नभएको । मानौं यस नश्वर जीवनलाई चिनिसकेको छ । राजकुमारले आँचा ने नक्षिम्काई हेरिरहे । धेरै दिनदेखि विचलित भइरहेको आपनो मन एक किसिमले कसो कसो आनन्दको अनुभूति भइरहेको थियो । आफूले खोजिरहेको शान्तिको समीपमा आफू पुग्ने लागेको जस्तो भइरहेको थियो । चित्र भित्र कता कता खुशीको लहर चलिरहेको जस्तो

अनुभव हुँदै गइरहेको थियो । त्यस शान्तिका मूलि स्वरूप आइरहेका मिक्षुलाई देखेर । अन्तस्करणमा हाँसोका केही रेखाहरू बोकेर राजकुमार सिद्धार्थको दरबारमा फिर्ता भयो ।

राजकुमार सिद्धार्थको मन ज्ञन ज्ञन विचलित हुँदै गइरहेको थियो । मानिसको रूपमा जन्म लिएपछि आपनो नश्वर शरीरमा आउने विकृतिदेखि डराएका र आफूले देखेका यस भौतिक संसारमा हुने जन्म जरा व्याधि र मरण जस्तो महादुःखबाट विरक्त भएका गहिरो चोट लागेका राजकुमारको मनलाई त्यस भिक्षुको स्वरूपले मलहमको काम गन्यो । मन शीतल भयो । सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुने एकमात्र उपाए त्यही जस्तो लाग्यो । धेरै दिनको मनन र चिन्तनपछि आफूले त्यस अमूल्य ज्ञानको खोजी गर्ने जुन ज्ञानले शान्ति, मिलोस्, जन्म दुःख जरा-व्याधि, मरण जस्तो दुःखबाट मुक्त हुन सकोस् तथा प्राणीमादलाई पनि त्यस्तो महादुःखबाट मुक्त गर्न सकियोस् । त्यस्तो अमृतमय ज्ञानको खोजीमा लाग्ने आफू वृद्धप्रतिज्ञ रहे । यसको लागि आपनो सहदयो, सुकोमल बालक राहुल, आफूलाई अति ने स्नेह दिई हुक्काइरहेका महाराज शुद्धोदनका साथ राज्यको उत्तराधिकार समेत त्याग गर्ने प्रतिज्ञा गरे । आवाढपूर्णिमाको दिन राजकुमार सिद्धार्थले महाभिनिष्ठकमण गरे ।

बोधिज्ञान लाभ-

उनभतीस वर्षको युवा-आवस्थामा ने जन्म जरा व्याधि मरण दुःखबाट मुक्त हुन सकिने ज्ञानको खोजीमा उपाय पत्ता लगाउन र त्यस्ता दुःखबाट सबैलाई मुक्त गर्न र अनन्त शान्तिको लागि एक चित्तले चिन्तन गर्न थाले । आफू वृद्धप्रतिज्ञ रही लोकको हित र कल्याण गर्ने सुकार्यमा लागेका सिद्धार्थलाई कुनै किसिमको माया, मोह

लालच, कामसुख र कोधले बाधा पुँयाउन सकेन। लगातार ६ वर्षसम्म पनि निराहार रहेर चिन्तन मनन गरेर एउटा लक्ष्य लिई राजकुमारले त्यस्तो लोभ लाग्दो सुकुमार कोमल शरीर सुकाए, हाड र छालामात्र बाकी राखे तर आपनो शरीर सुकाएरमात्र ज्ञान पाप्त नहुने र आफ्नो देह पनि एउटा चेत्य जस्तो अति नै पवित्र रहेको बुझें। चेत्यरूपी देहलाई कष्ट दिएरमात्र पनि ज्ञान हासिल गर्न नसकिने भएपछि उनी स्थूल आहारामा लागे। आपनो सुकेको शरीरलाई स्वच्छ र बलियो बनाउन थाले जसले गर्दा शरीरमा एक नयाँ जोश जांगर बढेर आयो। तागत बढ्यो। स्वच्छ विचारको संचार भयो। त्यसमा पनि स्वच्छ हृदयले सुजाता नाम गरेकी अति अद्वावती उपासिकाले चढाएको शुद्ध क्षीर भोजन गरे। उक्त शुद्ध क्षीरले नयाँ जोश र होसला बढायो। आफूमा आत्मविश्वास बढ्यो। दृढसंकल्प गरी गयाको बोधिवृक्षमुनि बज्जासनमा बसे। जन्म जरा व्याधि मरण दुःखबाट मुक्त हुने उपायको खोजीमा एकाग्रभई ध्यान गरे। एकाग्रताले गरेको योग ध्यानको मीठो फलस्वरूप सोही दिन रात्रीको पूर्णचन्द्रमाको शीतल छायामा चहिकिलो प्रथम प्रहरमा पूर्वानुस्मृति ज्ञान अथवा आपनो पहिले का जन्मका कुराहरू थाहा पाए। दोश्रो प्रहरमा चयुत्युत्पत्ति ज्ञान अर्थात् कुनैपनि चिज बस्तुको उत्पत्ति र क्षय हुने ज्ञान

प्राप्त गरे। तेश्रो प्रहरमा आत्मवक्षय ज्ञानप्राप्त गरे। यसको कारणले यो हुन्छ अथवा यस हेतुले यो हौंदैन भन्ने ज्ञान थाहा पाए। जन्म जरा व्याधि मरण दुःखको ज्ञान प्रतीत्यसमुत्पादको ज्ञान प्राप्त गरे। केरि केरि जन्म लिनु नपर्ने कारण र उपायहरू थाहा पाए। त्यस्तै चतुर आर्य सत्य— दुःख, दुःख समुद्दय, दुःख निरोध र दुःख निरोध-गामीमार्गलाई यथार्थमा चिने। अनुत्तर सम्यक् सम्बोधिज्ञान लाभ गरे। आर्य अष्टांगिक मार्गलाई एक एक गरी थाहा पाए। सो सरल उपाय अपनाएमा जो कोही पनि मानिस बोधयुक्त हुन सक्ने ज्ञान पाए। सिद्धार्थले अनुपम ज्ञान प्राप्त गरेर उनी बुद्ध भए। अनन्त शान्ति दिलाउन सक्ने शाश्वत ज्ञानका प्रतिपादक भए। विश्व शान्तिका अग्रदूत भए। विश्वमा उज्ज्वल दीप ज्योति भए जसको शीतल प्रकाशले आजको शान्तिको विस्तार भइरहेको छ। प्रणतिपथमा अग्रसर हुन पुगेको छ। वहाँको बहुजन हिताय र बहुजन सुखायको सिद्धान्तले देश विकास गर्ने ठूलो प्रेरणा प्रदान गरेको छ। उनके यस सिद्धान्तको अनुसरण गरी आज जापानले अति विकसित मुलुकको दाँजोमा आउन सफल भएको छ। हामीले पनि सोही सिद्धान्त अवलम्बन गरेमा हामी पनि आफ्नो लक्ष्यमा पुग्न सकिने कुरामा ध्रुवसत्यता लुकेको छ।

५

२५३५ औं बुद्धपूर्णिमाको पुनीत उपलक्ष्यमा समस्त प्राणीको शान्ति तथा समृद्धिको

मंगलमय शुभ—कामना

सुप्रिम इलेक्ट्रोक प्रा. लि.

६/६४, धर्मपथ, काठमाडौं।

फोन : २२२०३६, २२३३२१

बुद्धधर्ममा गुरु-शिष्यको कर्तव्य

- सुवर्ण शाक्य

(लेखक)

बुद्धको धर्म वास्तवमा आचरण धर्म हो। आचरण गृहीताई ने धर्म भनिएको कुरा बुद्धका उपदेशद्वारा स्पष्ट हुन्छ। मानिसलाई कर्तव्यनिष्ठ बनाउने बुद्धको लक्ष्य हो। कर्तव्यनिष्ठ मानिसले आफू र अरुको हित बर्दछ। आफू र अरु दुबै पक्षको हित नभैकन कुनै पनि मानिसले सुख पाउँदैन। घरपरिवारदेखि लिएर समाज, राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्र क्षेत्रमा हुने वास्तविक उन्नति मानिसको कर्तव्यमा नै आधारित छ। दुश्शीलव्यक्ति कर्तव्यनिष्ठ हुन सक्छ। सुशील व्यक्ति नै कर्तव्यनिष्ठ हुन सक्छ। सुशील कसरी बन्छ भन्ने कुरा भगवान् बुद्धले विनयको रूपमा बताउनुभएको छ। विनय भनेको पालित्रिपिटकअनुसार चिन्मु वा गृहस्थहरूको नियम उपनियम हुन। खासगरी चिन्मुले पालन गरिनेलाई विनय र गृहस्थले पालन गर्नेलाई आचरणधर्म भनिन्छ। यो आचरणधर्म सम्बन्धी कुरा बोद्ध वाडमयको सुत्तपिटकको दीघनिकायको एघारौं सुत 'सिगालोवादसुत' मा सचित छ।

सिगालोवादसुतमा आमाबाबु-छोराछोरी, गुरु-शिष्य, लोग्ने-स्वास्नी, साथी-भाइ, मालिक-नोकर र अन्न-द्राह्यण आदिको आपसमा अद्वा र स्नेहका कर्तव्यहरूको समुचित उपदेश व्यावहारिक एवं भनोवैज्ञानिक

रूपमा उल्लेख भएको छ। घरपरिवार र ठाउं ठाउंमा अशान्ति एवं ईर्ष्या, द्वेष र कलह देख्ने तर आचार विचार र अवस्था व्यवस्था नदेख्नेहरूका लागि बुद्धका यी उपदेश ज्यादै मननीय छ। नियम भनेको शरीरभित्र व्याप्तरूपमा रह्ने रगत ज्ञान हो। जबसम्म रगत स्वच्छ भइरहन्छ तबसम्म शरीर ठोक रहन्छ, त्यस्तै जबसम्म नियम सुस्थिर रहन्छ तबसम्म कुनै पनि ठाउंमा शान्ति रहन्छ।

मानिसले आपनो दोष आफैले देख्दैन। प्रायः जसो आपनो दोष अरुले देखिराखेको हुन्छ। पस्तो दोषलाई देखाइदिने जो कोहीलाई गुरुसमानको व्यक्ति मन्दछन्। यसको अर्थ दोष देखाइदिने पुरु हो किन कि दोष हुन्जेल मानिसको भलो हुँदैन। दोष आहा पाएपछि त्यसलाई हटाउने उपाय गर्न सजिलो हुन्छ। त्यसले केटाकेटीदेखि नै मानिसमा दोष नरहोस् भनी बाल्यावस्थादेखि गुरुको समक्ष पठाई बालबच्चालाई शिक्षा दिलाउने गर्नेछन्।

गुरुले सिकाउन्छ, शिष्यले सिक्छ। सिकेका शिष्यको जीवन उंभो लाग्छ। सिक्ने र सिकाउनेको सम्बन्ध छोरा र बाबुको जस्तै हुन्छ। गुरु शिष्यको बीच सदा आत्मीयता रहोस् भन्ने हेतुले भगवान् बुद्धले दुबैको लागि आचरण

नियमको उपदेश गर्नुपर्नेको हो । गुरुले शिष्यप्रति अधिनायकवाद जमाउनु हुन्न र शिष्यले पुरुप्रति कृतघ्न हुनुहुन्न भन्ने नै बुद्धको शिक्षाको मूल उद्देश्य हो । गुरु पनि नाना प्रकारका हुन सक्छन् र शिष्य पनि त्यस्तै अनेक प्रकारका हुन सक्छन् । गुरु शिष्य अनेक प्रकारका हुन सबैने हुनाले नै यस प्रकारका नियमको रूपमा गुरु-शिष्यले पालन गर्नुपर्ने उपदेश उल्लेख गरिएको हो ।

शिष्यले गुरुप्रति व्यवहार गर्नुपर्ने आचरणधर्म ५ प्रकारको बताइएको छ ।

१- उट्ठानेन (उठेर पालन गर्ने आचरण)-

आफूलाई शिक्षा दिने गुरु जहाँ जुनसुकै ठाउँमा देखे पनि उठेर सम्मान देखाउनुपर्छ । आफू जुनसुकै उच्च ओहोदामा पुगे पनि गुरुप्रति उठेर सम्मानभाव देखाउने आचरण सेँधं अपनाउनुपर्छ ।

२. उपट्टानेन (सेवा सुथूषा गर्ने आचरण)-

गुरुको लागि आवश्यक बस्तु आफूले सकेसम्म जुटाइदिने र रोगी हुँदा भरमधुर सेवा पुन्याउनुपर्छ ।

३. सुस्सूसाय (सुन्ने इच्छा राख्ने र आज्ञापालन गर्ने आचरण)-

गुरुले बताएका कुरा ध्यानपूर्वक सुन्ने र इच्छा राखेर सुन्ने तथा गुरुको आज्ञा पालन गर्नुपर्छ ।

४. पारिचारिय (सिकेअनुसारको सेवागरी कर्तव्य निभाउने)-

आफूलाई सिकाइदिएको कुरा अनुसार गुरुप्रति गौरव राखी त्यसै मार्फत सेवा पुन्याउनुपर्छ ।

५. सकच्चं सिप्प पटिगह्ने (राम्रारी शिल्प ग्रहण गर्ने आचरण)-

गुरुले सिकाएका शिल्पका कुरा राम्रारी ग्रहण गरेर गुरुप्रति गौरव राख्नुपर्छ ।

शिष्यले गुरुप्रति सगौरव आदरभाव प्रकट गर्ने उपर्युक्त ५ कुराले शिष्यको आचरण शुद्धी भई त्यस्ता शिष्यबाट आपनो र समाज एवं राष्ट्रकै भलो गर्ने हुन्छ । यस्ता शिष्यले अन्तर्राष्ट्रिय ल्याति प्राप्त गर्दछ । गुरुप्रति शिष्यले गौरव राखेको उदाहरण बौद्ध बाङ्गमयमा धेरै ठाउँमा प्राप्त छ । सारिपुत्रका गुरु अस्सजि महास्थविर हुनुहुन्छ । सारिपुत्र महाविद्वान् भएर भगवान् बुद्धका अग्रभावक हुनुभयो । वहाँले आपना गुरु अस्सजिले भन्दा ठूलो दर्जा पाउनुभयो । तथापि सारिपुत्र महास्थविरले जहाँ जुन ठाउँमा पनि अस्सजिलाई देखासाय उठेर अभिवादन गर्नुहुन्छ । यतिमात्र होइन सुत्ता बस्ता पनि वहाँप्रति गौरव राख्नुहुन्छ ।

बुद्धको उपदेशमा गुरुले नै भनेको भएतापनि पत्थारे गर्नुपर्दछ भन्ने कुरा छैन । आफूले पनि विवेक प्रयोग गरी ठीक हो वा होइन भनी स्वीकार्ने वा नकार्ने कुरालाई पनि बुझ्नुपर्छ । अहिंसक कहलाइएका बालक गुरुको कुरामा पत्थार गरी अंगुलिमाल नामले कुख्यात डाकु हुन पुर्यो । यस्तैले गुरुको उत्तम शिक्षा नै शिष्यले शिरोपर गरी लिनुपर्दछ ।

यसै गरी गुरुले शिष्यप्रति निभाउनुपर्ने कर्तव्य पनि ४ प्रकारको बताइएको छ ।

१. सुविनीतं विनेन्ति (नियमित जीवनमा रहेर शिक्षित बनाउनु)-

गुरुले आफैले नियम पालन गरी शिष्यलाई शिक्षा दिएर योग्य बनाउनुपर्दछ । आफू उदाहरण नबनी दिइएको शिक्षा प्रभावकारी हुँदैन । ‘जस्तो गुरु उस्तो चेला’ भने जै गुरु राम्रो भएमा चेला राम्रो हुने हुन्छ । आफू राम्रो भएर शिष्यलाई पनि त्यस्तै राम्रा कुराको अभ्यास गराउनुपर्छ ।

२. अगहीतं गाहापेति (राम्ररी शिक्षा ग्रहण गराउने) -

जुनसुके जाति र जुनसुके चरित्रको शिष्य भएपनि उनीहरूको मनोभाव दुखी उनीहरूलाई राम्ररी शिक्षा ग्रहण गराउनुपर्छ । मन पर्ने नपर्ने आदि भेदभाव गरी शिक्षा दिनुहुन्न । धनी भनेर वा उच्च कुलको भनेर पक्षपात गरी शिक्षा दिनु गुरुको लागि महान् अपराध हो ।

३. सबैं सिध्यं सुत समयव्याधिनो भवन्तु (आफूलाई थाहा भएका सबैं शिल्प शिष्य- को क्षमता अनुसार दिने)

शिष्यलाई आफूले जाने जति कुरा उसको क्षमताले ग्रहण गर्न सकेसम्म तिकाई पारंगत गराइदिनुपर्छ । शिष्य आफूभन्दा अगाडि बढ्ला वा आपनो गौरव नै घट्ला कि भनी शिक्षा दिनुमा कंजुसी गर्नुहुन्न । शिष्य जति जति जान्ने सुन्ने हँदै जान्छ उति उति गुरुको यश कीति बद्ने कुरामाथि गौरब राख्नुपर्छ ।

४. मित्तामच्चेसु पटिवेदेन्ति (मित्रादिसङ्ग परिचय दिलाउनु)-

आपनो शिष्यलाई आफन्त वा विशेष व्यक्तिहरूले परिचय गराइदिनुपर्छ । शिक्षा दिइसकेपछि आपनो शिष्यको योग्यता ब्यान गरी अरूलाई परिचय गराउँदा शिष्यलाई हौसला मिल्ने हुन्छ र आपनो पनि कीति बद्ने हुन्छ । शिक्षा ग्रहण गरिसक्यो भन्दैमा शिष्यलाई त्यसै ढोडेर पठाउनु राम्रो होइन । उनलाई उनको योग्यता अनुसार योग्य ठाउँमा काम गर्ने ठाउँसम्ममा पुऱ्याइदिनुपर्छ ।

यसरी शिष्यको गुरुप्रतिको कर्तव्य जै गुरुको शिष्यप्रतिको कर्तव्य पनि त्यतिकै जिम्मेदारीपूर्ण किसि-

मले उपदेशित छ । गुरु शिष्य दुबै आचारवान् भएमा राष्ट्रमा सच्चा नागरिक उत्पादन भई राष्ट्रबासी सबैले सुख शान्ति पाउने हुन्छ । आचारहीन, क्रोधी र दुःशील गुरु भएमा राष्ट्रलाई हानि पुऱ्याउँछ भने आचारहीन शिष्य भएमा पनि राष्ट्रोन्नतिको लागि ठूलो बाधा पर्दछ । मनिसको जीवनमा सुन चाँदी धन दौलतमात्र हँदैमा सुखी हुने होइन, सुशिक्षित र चरित्रवान् भएमा नै सम्पोष्यपूर्ण सुख आनन्द प्राप्त हुने हुन्छ । आजकाल प्रायः जसो शिष्यमा गुरुवर्गको सेवा सम्मान गर्ने पनि लाजको कुरा जस्तो हुन गएको छ भने शिष्यहरूमा स्नेह राखी व्यवहार गर्नुपनि हीनताभास भएको मान्ने गुरुप्रवृत्ति देखापरेको छ । आफू शिक्षित र सम्पन्न भएपछि गुरुलाई बिर्सने पनि धेरै भएर आएका छन्, चेतनशील मानवको यो कर्तव्य होइन । गुरुप्रति श्रद्धा र शिष्यप्रति स्नेह नराख्नेलाई बौद्ध चरित्रको भनिन्दैन ।

गुरु र शिष्यको परिभाषा दिँदा यसरी भन्न सकिन्छ कि असल बाटो देखाउने गुरु र असल बाटोमा लाग्ने शिष्य हुन् । गुरु भएर गुरुको कर्तव्य पालन नगर्ने र शिष्य भएर शिष्यको आचरण नगर्ने दुबै राष्ट्रघाती हुन्छन् । शिक्षा दिने लिने दुबै पवित्र र सदाचारयुक्त नभएमा शिक्षाको दुरुपयोग हुन्छ । यसले आफू र अरु दुबैलाई नोकसान पार्दछ । यसले गुरु शिष्य दुबै आचारवान् हुनुपर्दछ । आचारवान् विद्वान्-हरूबाट जति समाज-सेवा र राष्ट्रको सेवा हुन्छ त्यति धनबान् वा अरु प्रकारका व्यक्तिबाट हुन सक्दैन । यसले शिक्षासङ्ग सम्बन्धित गुरु-शिष्यको ठूलो महत्व रहन्छ । आजकालको शिक्षा प्रणालीमा पढ्ने र पढाउने दुबै कुरा जीवन—वृत्तिको लागिमात्र जस्तो भएको देखिन्छ । उपार्जन त जीवनको लागि आवश्यक छ तर उपार्जनको नाउँमा चरित्रधर्मलाई

त्यागनु भने कर्तव्यच्युत प्रायः न हुनु हो । आचारवान्
गुरु हुने भएकोले न बालबालिकाहरू आमाबाबुको प्रगा-
डिभन्दा गुरुको अगाडि आरक्षित हुने हो भने शिष्यहरू
पनि गुरुको लागि छोराछोरीभन्दा प्यारो हुने हो । यसेले
त्यस प्रकारको गुरु र शिष्यका बीचको पारस्परिक सम्बन्ध
दुखेको लागि हित र सुख हुने हुन्छ । तिनीहरूबाट समाज
र देशको सेवा हुने हुन्छ ।

आजको युगमा पनि बौद्ध जगत्‌मा गुरु र शिष्य
परम्परा भगवान् बुद्धका उपदेश अनुसार कायम रहेको
विभिन्न बौद्ध देशमा पाइन्छ । बुद्धोपदेश अनुसारको गुरु-
शिष्यको कर्तव्य सर्वजनीन छ । यसेले बुद्धधर्म भनेको
वास्तविक जीवन हो संस्कार होइन ।

-[]-

बुद्धसम्बत् - २५३५

स्वांयापुन्हीया लसताय्

सकल प्राणीपिति कल्याण ज्वीमा

नेपाल प्रेस परिवार

शुक्रपथ, ये । ४२ १० ३२

“पञ्च नरानं रतनं”

२५३५ औं बुद्ध-जयन्तीको
शुभ-कामना !
विश्वजनमानस प्रज्ञामय होस् ।

आनन्दकुटी विद्यापीठ

स्वयम्भू, काठमाडौं ।

फोन : २-७०१६३, २-७१४६६, २-७२०६३

२५३५ औं बुद्धजयन्तीको सुखद उपलक्ष्यमा समस्त शान्तिप्रेमीमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्नुका साथै राज्ञो, भरपर्दो विभिन्न रंगीन तथा लाय्क एण्ड हवाइट टेलिभिजन र अन्य इलेक्ट्रोनिक सरसामान, क्यासेट, रेडियो तथा माइक किन्न वा भाडामा लिनुपरेमा सम्पर्क राख्नुहुन विनम्र अनुरोध गर्दछौं ।

आय्डभान्स इलेक्ट्रोनिक लाय्क

होटल कोजी
फोनः— २२०४४०

शाक्य इलेक्ट्रोनिक

न्यूरोड, काठमाडौं
फोनः— २२५१५४

२५३५ औं बुद्धजयन्तीको पुनीत उपलक्ष्यमा
विश्वमानवको सुखद शान्तिको लागि
हार्दिक शुभकामना !

राज्ञो, असल क्यासेट-टेपरिकर्डर, ट्रान्जिष्टर, रेडियो र माइक
खरीद गर्न वा भाडामा लिन र भिडियो टेलिभिजन
खरीद गर्न तथा मरम्मत समेत गर्नपरेमा हामी कहाँ पाल्नुहोस् ।

इन्टरनेशनल रेडियो सेन्टर

६/३६ न्यूरोड, पाको, काठमाडौं ।
फोनः— २-२१४४५

सुपर भवाइस रेडियो

६/६ न्यूरोड गेट, काठमाडौं ।
फोनः— २-२२७६७

स्वांयापुन्हीया शुभकामना

चगु जक भिंगु बल्लागु
"सङ्कर सिलिङ्ग टाइल"

मी मझेणु, कुमिचा मनेणु
साउण्ड पुफ (हल्ला ताय मद्देणु)
सिलिङ्ग टाइल

FOR CEILINGS AND PANELLING IN

Offices/Institutions • Factory Halls • Machine Rooms/Workshops • Auditoriums/Cinema Halls

बां बां लागु फर्निचर व आधुनिक
मुदु, बैठक, बाथरूम, बेदरूम
यात बल्लागु सेल्लागु बांलागु
सङ्कली लिमिनेट "फरमाइका" हे
रव। ल: द्व मीं मथीणु।

decorative laminate for modern interiors

भि भिंगु सकलिगु भेनिस्ता, नोभाटिक, वाटरप्रूफ एलाइंड, लखं-
मि मथीगु-साउण्डप्रूफगु इन्सुलेसन बोर्ड, मिं-लखं मथीगु सक्कली
फरमाइका, किसिम किसिमया सोलिंग टाइल, सफट बोर्ड, हार्ड बोर्ड,
तिकेगु मोबिकोल, सरेस, रंगरोगन आदि मालोबलय झोत लुमंकादिस—

जनरल एजेन्सी

ग १-७३५ महाबौद्ध, तासिथू, काठमाडौं-३, ये-

फोन नम्बर २२१०६६

धार्मिक शिक्षा व उकिया आवश्यकता

— भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

मानवसमाजय् गबलय्तक युवकपिसं सुधारपाखे दृष्टि तइमखु उबलय्तक देशय् गुणं क्षेत्रय् न सुधार याये कडमखु । देशया सम्यक् निमणिया आधार-पृष्ठ युवकपिं खः; उकि इमिगु नुगलय् धार्मिक शिक्षा जायेके माःगु आवश्यकता दु । शिक्षां ज्ञान प्राप्त जुइ । मनुखं ज्ञानया इच्छा याइ । थःगु पूर्णताया निर्ति थःगु विकासया निर्ति न शिक्षाया लिधंसा काइ ।

थों थबहे धार्मिक शिक्षाया अभावं यानाः मानवं मानवयात ह्यसीके मफयाच्चन । बौद्ध जुयाः न बौद्धपिसं याये माःगु कर्तव्य छुं मसियाच्चन । उकि भविष्यय् बहुपिनिगु निर्ति ले वयनेत धार्मिक शिक्षाया तस्सकं आवश्यकता दु छाय्धाःसा धार्मिक व्यक्तिपिनियाखे हे ग्राणीपिनिप्रति सद्भावना दयेफइ । अले विश्वय कल्याण यायेफइ । सर डा. राधाकृष्णया धापूकथं “सच्चा धार्मिक व्यक्ति छह्य अद्भूतह्य क्रान्तिकारी जुइ । वं दक्ष भिन्गु-यात क्षणभरं हे नष्ट भ्रष्ट यानाः सद्भावना व शान्ति स्थपना याइ ।”

धार्मिक शिक्षाया यानाः सद्भावना व शान्ति स्थपना यात भोजन व वस्त्रया गुलि आवश्यकता दु, उकिया निर्ति मानविं गुलि आकुल तथा उत्सुक जुइगु खः उलि हे इपि शिक्षाया यिपासु जुयाच्चनी ।

थों चिकिचाधिकःहा मचाँ थःगु देशया भूगोल, इतिहासजक मखु विश्वया भूगोल व इतिहासतकं ल्वना-च्चनी तर वइके मैत्री, करुणा, दया तथा शान्ति धयागु

छु धकाः न्यंसा वं सन्तोषजनक उत्तर बी फइमखु । थों ज्ञीगु शिक्षाय् नं धर्मया छुं स्थान मद्गु कारण दया, करुणा, बन्धुव, प्रेम, परोपकार व कर्तव्यपरायणता आदि सदबृत्तिपाखे ध्यान मदयावनाच्चन ।

धार्मिक शिक्षा दुगु व मद्गुया विशेषता क्यनेत छुं खें थन न्हाथने । अंगुलिमालया ह्लापाह्य गुरुया पाखे खःगु शिक्षा प्राप्त मजूर्गुलि नरहत्या यायेततक न वं लिफः मस्वल । लिपा भगवान् बुद्धया पाखे सत्-उपदेश न्यनाः नरहत्या यायेगु त्वःताः शील सदाचारं सुशोभित जुल । लिपा भिक्षु जुयाः अहंतत्कं जुयावन ।

भौतिक धन सम्पत्ति मदुसां नं यदि वयाके धार्मिक शिक्षा दत धाःसा वयात भौतिक धन सम्पत्तिया प्रलोभन वयसां नं उकियात तिरस्कार याःगु छगु उदाहरण प्रस्तुत याये-कुष्ठ रोग जुयाच्चव्य सुप्रबुद्ध धयाःह्य छह्य मनू दु । व पवनाः पवनाः थःगु जीवन निर्वाह यानाच्चव्य खः, व न्यासितक नं वने मफु । घिलय् घिलय् जुयाः वनाच्चवनी । छन्तु वं छथाय् हल हल लस्कर खन । अन दान बियार्वंगु जुइ धकाः मतिइ तयाः घिलय् जुजुं वन तर अन भगवान् परिषद्वित उपदेश बियाच्चवंगु खन । सुप्रबुद्धया तस्सकं प्रोति उत्पन्न जुल । अनलि सुप्रबुद्ध थः वने माथाय् वन । इन्द्रं वयागु चित्त परीक्षा यायेत आकासय् दिनाः वनाच्चव्य सुप्रदृप्तात धाल- “हे सुप्रबुद्ध, छ साप गरीब जिधयागु खे छगु न्यनेसा छन्त माक्ष धन बिइ ।” सुप्रबुद्धं व छु खे धकाः न्यन । इन्द्रं धाल- बुद्धयात्

बुद्ध धकाः धाये मते । धर्मयात् धर्म धकाः धाये मते ।
 संघयात् संघ धकाः धायेमते । सुप्रबुद्धं व खं न्यनाः
 इन्द्रयात् छ सु धकाः न्यन । जि देवराज इन्द्र खः धकाः
 लिसः बिल । सुप्रबुद्धं धाल “छं स्वयेवलय् जि गरीब
 धकाः च्वना ला ? जिके ह्यता प्रकारया धन दु !” व
 खन खः -

१) सद्गाधन (श्रद्धाधन)

२) सीलधन (शीलधन)

३) हिरिधन (लाजधन) पाप कर्म यायेगुली लाज

४) श्रोतप्यधन (वास धन) पाप खनाः ग्यायेगु

५) सुतधन (श्रुतधन)

६) चागधन (त्यागधन)

७) पञ्जाधन (प्रज्ञाधन)

इन्द्रं भगवान् बुद्धयाथाय् वनाः यस्महं सुप्रबुद्धयात्
 परीक्षा यानागु खें न्ह्यथना । भगवान् बुद्धं धयाबिज्यात् -
 “छ छह्य ला छाय् छ्येजाःपि द्वःछिह्य इन्द्र वयाः परीक्षा
 याःसां नं वइगु चित्तयात् विचलित याये फइमखु । व
 श्रोतापन्न जुइधुक्कू खः ।

धार्मिक शिक्षा दुबलय् व मदुबलय् छु अन्तर दु
 धयागु स्पष्ट यायेगुया निर्ति खेमा महारानीया खें न्ह्यथने ।
 खेमा सागलया छह्य राजकाया खः । वया विवाह भगव-
 राज विम्बिसारनाप जुल । जि ति बांलाह्य सु दु धकाः
 व रूपया अभिमान विक्याच्वन । भगवान् बुद्धयागु दर्शन
 यायेत वयागु अभिमान लै पनाच्वन । फुकक राजपरिवार
 वसयोलयात् दर्शन यायेत वन तर रूपगर्भिता खेमा
 महारानी मवं । वं स्यू भगवान् रूपया सुन्दरताय् तुच्छ
 वयनाबिज्याइ । विम्बिसार जुजु वेणुवनयागु सौन्दर्य
 रूपय् दयेकाः सखितयैत हायेकेबिल । वं स्ये न्यनाः खेमा
 महारानी वेणुवन स्वः वनेगु मतिइ तल । सखीर्पिनाप

वेणुवन वन । अन वयात् भगवान् बुद्धया दर्शन चूलात ।
 शास्त्रां वयागु रूपया अभिमान निष्फल धंगु वयनेत थःगु
 योगबलं निहा अप्सरा दयेकल । अप्सरापिंसं जवं खवं
 च्वनाः पंखां गायेकाच्वना । खनेवं वं विचार यात । थुमि
 न्ह्यःने जि छु बांलाः ? जि ला दासी जुइत नं धोग्य मजू ।
 जिगु रूपया अभिमानं जितः नाश यानाबिल । खेमां
 अप्सरापिनिगु बांलाःगु रूपयात् मिखा फुति हे मयासे
 स्वयाच्वन । भगवान् इर्पि अप्सरात् क्रमशः बुढी यानाः
 वयन । इमि शोभा ध्याः हे मन्त । सं भुइसे च्वन । क्षीण
 व डुर्बल शरीर जुल । पृथ्वीइ भोस् वन । अन हे मरण
 जुल । म्ह छमहं तुै वायां वायां दाल । खेमां धव क
 घटना स्वस्वं विचाः यात । जिगु शरीर नं ला धव हे दशा
 जुइ तिनि । भगवानं ई ध्यंकः वःगु सीकाः खेमायात
 उपदेश वियाबिज्यात । उपदेशया अवशानय् जन्म मरणं
 मुक्त जुइगु ज्ञान लाभ यात । लिपा भिक्षुणी जुइवं खेमा
 महारानी बुद्धया शासनय् प्रज्ञाय् एतदग्ग प्राप्तह्य
 भिक्षुणी जुल ।

बर्माय् ऊ नु प्रधानमन्त्री जुयाच्वंगु बखतय् छटु
 संगायन थें जाःगु महान् कार्य न्ह्यवानाः कार्य सम्पन्न
 याये फुगु धार्मिक शिक्षा दुगुया दसु खः । सारा त्रिपिटक
 संशोधन यानाः छापय् जुल । अटुकथा छापय् जुल ।
 बर्माभावं त्रिपिटक फुकक अनुवाद जुल । बोद्ध देशयच्वंपि
 भिक्षुपिन्त व अनगारिकापिन्त बुद्ध-शासन कौन्सिलपाखें
 छाववृत्ति बियाः बुद्ध-धर्मया अध्ययन याकल । छात्रवृत्ति
 प्राप्त जूपिमध्ये ज्ञी नेपाल यार्पि भिक्षु व अनगारिपि नं
 दुध्याःगु जुयाच्वन ।

लयताया खें धवं पंक्तिया लेखक तथा धर्मरत्न
 शाक्य (त्रिशूली) निहासिगु निवेदन कथं ५ वैशाख
 २०२० सालया अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया गुण्गु
 बैठक नेपाल बोद्ध परियति शिक्षा धइगु नामकरण यानाः

छगू परीक्षा बोगु व्यवस्था जुल । हानं उगु बैठकया
निर्णयकथं थव शुभ कार्यया शुभारम्भ अखिल नेपाल
मिक्तु महासंघया अध्यक्ष संघनायक पूज्य प्रज्ञानन्द महा-
स्थविरया ६४ दं बुदि कुन्हु उद्घाटन जुल । हानं उगु हे
महिनाया बु. सं. २५०४ बुद्धजयन्तीया शुभ दिनय्
परीक्षा केन्द्र निर्णय जूजूथाय् नेपाल अधिराज्यभर्य-
८/४५ ताः [इलय् सुधय् थव “नेपाल बौद्ध परियति
शिक्षा” या अध्ययन यायेगु समाचार रेडियो नेपाल प्रसार
जुल ।

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया कक्षा प्रथम श्रेणी
निसे दशम श्रेणीतक दु । उकी मध्यय् निगू उपाधि दु ।
“परियति सद्भमपालक व परियति सद्भमकोविद”
आःतक २८ दंया दुने लगभग न्याद्वः (५०००) विद्यार्थी-

तसे उक्त शिक्षा अध्ययन याये धुकुगु जुल ।

नेपाली बौद्धं थव बांलाक थू जुइ नेपाल नं छगू
विश्वया दथ्वो च्वगुदेश खः । अले शान्तिनायक बुद्धया
जन्मभूमि जुयाः थवया संसारय् शान्ति यायेगुली थःगु हे
प्रकारया उत्तरदायित्व नं दु । अश थव जन हे थुइके
माःगु अपवाद हे मदुगु सत्य खः । शान्ति सदाचारहीन
बौद्धिक शिक्षां सम्भव मदु । चाहे व व्यक्तिगत जीवनय्
थजु, चाहे समष्टिगत जीवनय्, चाहे देशयात थजु चाहे
विश्वयात । उक्ति भगवान् बुद्धया पवित्र स्मृति हे
शान्तिया महान् प्रतीक जूया निति झीगु राष्ट्रिय शिक्षाय्
थवया आधार दयेमाः । थुजोगु आधारया दर्शन तयार
यायेगुली शिक्षा व्यवस्था व शिक्षण संस्थां नं ध्यान तये
हे माः । ५

मिखाया रक्षा जीवनया रक्षा खः

उकिं थःगु मिखाया रक्षाया लागी भिंगु व
बांलाःगु छितः माःकथंया सुलंचया निंति
जिमिथाय् दुस्वःझासँ ।

२५३५ कवःगु बुद्धजयन्तीया

भिंतुना !

अप्टिकल जोन पायोनियर अप्टिसियन अप्टिक नर्भ

विशालबजार

पसः नं. २१३

फोन : २२८२५१

असन, बालकुमारी

फोन: २२४४३३

नूसतक, ये

(भूगोलपार्कया न्हाःने)

फोन : २२०१५६

“नेपाल” न्हापांगु शिलाअभिलेखय् अशोकस्तम्भ

□ भिक्षु सुदर्शन

“नेपाल” धयागु शब्द आःतक लूगु कथं प्रयाग—
अभिलेखय् दकसिबय् न्हापांगु उल्लेख खः ।

प्रयाग— अभिलेख समुद्रगुप्त प्रथमया प्रशंसाय्
३६० ईसवीपाँखे कियातःगु खः ।

समुद्रगुप्तया प्रशंसा याथां वयागु साम्राज्यया
सीमान्त प्रदेश कथं कर बीगु प्रदेश कथं समतट, उचाक,
कामरूप, नेपल, कर्तृपुर धकाः “नेपाल” शब्द उल्लेख
यानातःगु खः ।

थ उल्लेख यानातःगु कीर्तिकथा कियातःगु
ल्वहेयांयात पृथ्वीया ल्हाः (बाहु) थे तहाकःगु ल्वहेयां
(उच्चस्तम्भ) धयातःगु दु ।

तर वास्तवय् थुगु यां वं स्वंगु मखु,
वया अबु महाराजाधिराज श्री चन्द्रगुप्तं थंगु नं
मखु,

वया बाज्या महाराज श्री घटोत्कचं थंगु नं मखु,
वया तापाः बाज्या महाराज श्री गुप्तं थंगु नं मखु,
वया वंश पुंडिं थंगुतकं मखु,

व तहाकःगु ल्वहेयां अशोकं यनावंगु खः । अशो-

कया अभिलेखया द्यःने, अशोकया अभिलेखया निश्वः
निश्वः अभिलेखया दथुइ कापी कियातःगु अभिलेख
खः ।

समुद्रगुप्त थ अभिलेख, विजय अभिलेख महा-
दण्डनायक हरिषेणया रचना खः, ओठेभस्ति खः तर
जिगु विचारय् समुद्रगुप्तया स्वर्णयुग धकाः धाइगु ईया
वास्तुकलाया तःथंगु पराजय खः, हार खः । अशोकया
स्तम्भलेखय् समुद्रगुप्तया विजय अभिलेख विजयया है
विजयया अहं भावय् “नेपाल” शब्दया प्रथम शिला
अभिलेख प्रमाण नं छगु बिडम्बना खः ।

यःगु थजु, “नेपाल” शब्द न्हापांगु ऐतिहासिक
प्रमाण कथं ल्वहेयामय् लात,

देवानंपिये पियदसी लाजां (राजां) यःगु अभि-
लेकं नीखुदं धुकाः कियातःगु “धर्मलिपि” दुगु
अभिलेखय् ।

“नेपाल” शब्दया सर्वाधिक प्राचीन शिलालेख
उल्लेख अशोकयागु प्रयागय् चवंगु धर्म-स्तम्भय् ल्वहे-

यामय् ।

जुन सुकै प्रकारको जातिभेद होस्, चाहे त्यो जन्मगत होस् चाहे गुणगत,
जातिभेद आखिर बन्धन नै हो ।

पुरोहितहरूबाट लेखिने किताबहरूमा जात भातको बहुला कुरा र विचार-
हरू हुन्छन् ।

— स्वामी विवेकानन्द

तथागत छःपि

-अमिता धाख्वा:

शीतलहृदय करुणा दुम्ह
जीवन थःगु अर्पण याःम्ह
बहुजन हित व सुखया निर्ति
महान्म्ह बुद्ध तथागत छःपि ॥

प्रजाप्रदीप प्रज्वलित ज्वोक
अज्ञान अन्धकार मदयेक
पञ्च आलोक ज्ञानया ज्योतिं
विश्वया जः तथागत छःपि ॥

प्रतिकूल परिस्थितिइ नं स्वच्छहृ
अष्टलोक धर्म अविचलित जूहृ
शुद्ध पवित्रगु विधि पद्धति
सद्धर्म पुण्डरीक तथागत छःपि ॥

शील-समाधि-प्रज्ञा स्वंगु
वयनाबिज्यात सत्य प्यंगु
दुःखित प्राणीपिनि हितया निर्ति
मार्गप्रदर्शक तथागत छःपि ॥

स्वांयापुन्ही लुमंकाः

-भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविर
गणमहाविहार, ये ।

बैशाखपुन्ही, बुद्ध जन्मदि ।
विश्व भरय हे, महोत्सवया दि ॥

मन हे याउंक, बुद्ध लुमंकाः ।
शरण कयाच्चवने, धर्म हे भिकाः ॥

संघपिनिगु, गुण लुमंकाः ।
शत शत कोटि वन्दना याना ॥

थौतक शासन धाः न्ह्याःगुया ।
जिमिसं, शरण काये दुगु न्हां ॥

दान, शोल व भावना भिकाः ।
जन्मया सार जिमिसं भालपा ॥

थुलिजो तःधंगु, मेगु छु मदु न्हां ।
निर्वाण-लक्षय वनाच्चवने फयेमा ॥

जगतय चर्वपि, फुकूथः हे भाःपा ।
मैत्री करुणां, सेवा याये फयेमा ॥

लहाकम्हया थव, मनया भावनां ।
सकलया मंगल, शान्ति कामना ॥

जिगु छेँ

-भिक्षु सुशोभन

आहा ! जिगु छेँ न्ह्याइपुसे चवं,
स्वःलिसे स्वये मगाः यैपुसे चवं ।
चवनेगु जि थन हे, चवनेगु नं,
गुलिजक आनन्द थव जिगु छेँ ।

तःदैं न्ह्यः जि थन जन्म जूगु,
मां-बौपिसं जितः थन हुक्य् याःगु ।
म्हितुम्हितुं जि थन तःधी जुयागु,
अयनं थव छेँय् चवने नंगु मखु ।

न्हापांगु विद्यालय थव जिगु,
रंगशाला नं धाःसां ल्वःगु ।
कान्-कान्-पिच्चा सुलाकासा नं,
आपालं म्हिते नं थुगु छेँसं ।

दुखबले स्वीपिलेगु थव जिगु छेँ,
सुखमय जूगु नं थन छेँय् हे ।
स्वर्ग-नरक हे ल्वःमंकाबीगु,
धर्म-कर्म-मर्म हे श्वीकाबीगु ।

लसकुस म्ये

-धर्मरत्न शाक्य 'त्रिशूली'
क्षतापोल तजाःकः ।

क्षीसं लसकुस याये थौं थन न्हां
लसकुस याये थौं क्षीसं
बुद्ध जयन्ती महान् पर्वय
बुद्ध्या शिक्षा कायेत वा ॥

बुद्धं कंगु उगु सद्धर्म,
बवनाः न्यनाः न्वय् वयेकाः श्वीकाः
न्ह्यासःलिसःकासा जूथाय् क्षार्पि,
बौद्ध विद्वान् व बवतिकै द्यूर्पि ॥

स्वाक्षातगु थुगु धर्म मन्यकं,
श्वीमखु दुःखया कारण फुक्कं ।
श्वीकाः दुःखया कारण व्याकं,
दुःख मदयेकेगु मार्गय् वनेत ॥

बुद्ध्या भूमि झोगु थव देशय्
बुद्ध्या धर्म व संस्कृति म्वाकेत ।
धर्मया मर्मत श्वीकाः चायेकाः
उन्नति प्रगति यायेत वा ॥

भिगु बांलाःगु बिजुलीया सामान, रेडियो ट्रान्जिष्टर, वाटरपम्प
इलेक्ट्रिक पंखा इत्यादिया लागी
जिमित लुमंकादिसँ ।

प्रिमियर इलेक्ट्रिक सेन्टर

शुक्रपथ, येै ।

फोन: २-२२४०६

आनन्दभूमि

शुभकामना !

ज्ञानरत्न शाक्य

पत्रौती

यो विशाल भूमिसा, उत्पत्ति र विनाशको इतिहासमा
आफै अलमलिई आफै मुक्त भई
चेतनशोलता कायम गरी
निर्वाणित्व प्राप्त गर्ने
भगवान् तिमीलाई शुभकामना छ ।

तिच्छै धर्म उपदेशबाट
पाइला पाइला नबिराई
अगाडि बढ्न खोड्ने
धेरै तिच्छा अनुयायी छन्
भगवान् तिमीलाई शुभकामना छ ।

२५३५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा तथा नेपालमा पूर्ण प्रजातन्त्र प्राप्त भएको
सुखद उपलक्ष्यमा समस्त नेपाली जनमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

National Car Batteries

प्रयोग गर्नुहोला ।

साथै अन्य मोटर पार्ट्सका सामान चाहिएमा हामीलाई सम्झनुहोला ।

मोटर-व्याट्रीको लागि SAMSUNG Company को उत्पादन

Cable : BASMOT

Telex : 2279 ETS NP

Attn : BASANTA

Tel : 222927, 215367

BASANTA MOTORS

(Regd.)

P. O. Box 2241

Kathmandu, Nepal

विवश आत्मा दुने स्वानाच्वंगु सः

यशकुमार वज्राचार्य
“विवश”

च्वनी मखु मस्त सुम्क मां दयाः नं वैत नसा मव्यूसा !

ज्वी मखु शान्ति प्रजातन्त्रया नारां पुसां थन स्वतन्त्रता मव्यूसा !

प्रजातन्त्रप्रेमीत्यस्मि, विश्वास याहु यासय् चवनाच्वंपिसं !

प्रजातन्त्रवादीया नाता विष्याः नं धर्मनिरपेक्षताया जन-प्रावाज मतागु गय् थुमिसं !

निरकुशता अन्त्य जुयाः नं हिन्दू शब्दया थासय् प्रजातन्त्र मवःनि मखुसा थ्व थासय् धर्मया मू मदु ज्वी, कि मखुसा झीगु सलय् इमिगु न्हाय्पन्यत्क थ्यकेत मागु वजन मदु ज्वी गथे पिलिपिलिजक च्यागु मतं फतले फयनाय ल्वानाः जः बिह आखिर सीमाःसां छाय धाःसा च्यायेगु हे वडगु ज्या खः थ्व स्वानावनाच्वंगु अप्रजातन्त्रक विकल्पया दुने सिवाय जिगु विवश आत्मा दुने स्वानाच्वंगु सः थ्वयेकिगु संकल्प बाहेक मेगु मदु।

२५३५ औं बुद्धि—जयन्ती

सकल प्राणीमात्रया कल्याण ज्वीभा धकाः दुनुगलंनिसेया

मिंतुना

कयो फाइबर ग्लास उद्योग प्रा. लि.

सिद्धि ट्रोडिंग कन्सर्न

क-१/१०८ त्रिपुरेश्वर

पोष्ट बक्स नं. २०५८

काठमाडौं।

फोन : कारखाना २१२८२१

२२६००७

२१५१६४

The Buddha - Gautama

-V. A. Kanakdwip

Gujarat (India)

"There was a great teacher who came near to revolutionising the religious thought of Asia."

This was Gautam Buddha, who taught his disciples in India and Nepal about the human principles for the world. Perhaps, Isaiah also was prophesying among the Jews in Babylon and Heraclitus was carrying on his speculative inquiries into the nature of things at Ephesus, in the sixth century B. C. We have still to tell of two other great men, Confucius and Lao Tse of that time.

Gautam was the son of an aristocratic family which ruled an estate called Lumbini (Kapilbastu) on the Himalayan slopes. There was an interesting story about him. After his married-life and with a baby he had abandoned his kingdom. He got enlightenment and began to preach others.

Accordingly, he did not forget self, he concentrated upon self and

sought to destroy it. All suffering he taught was due to the greedy desires of the individual. Until man has conquered his personal cravings his life is trouble and his end sorrow. There were three principal forms that the craving for life took and they were all evil. The first was the desire of the appetites, greed and all forms of sensuousness, the second was the desire for a personal and egotistic immortality, the third was the craving for personal success, worldliness, avarice and the like. All these forms of desire had to be overcome to escape from the distresses and chagrins of life. When they were overcome when self had vanished altogether then Nibbana, the highest good was attained. This was his teaching, a very subtle and metaphysical teaching indeed not nearly so easy to understand as the Greek injunction to see and know fearlessly and rightly, and the Hebrew command to fear God and accomplish

righteousness. It was a teaching much beyond the understanding of even Gautam's immediate disciples, and Gautam's disciples declared that he was a Buddha. Again, if Nibbana was too high and subtle for most men's imaginations, if the myth-making impulse in the race was too strong for the simple facts of Gautam's life, they could at least grasp something of the intention of what Gautama called the Eight-fold path in life. In this, there was an insistence upon mental uprightness, upon right aims and speech, right conduct and honest livelihood. There was a quickening of the conscience and an appeal to generous and self-forgetful ends.

For some generations after the Mahaparinibbana of Gautam, there high and noble Buddhist teachings, this first plain teaching that the highest good for man is the subjugation of self, made comparatively little headway in the world. Then they enquired the imagination of one of the greatest monarchs the world has ever seen. He was the Great Asoka the monarch of whom we now have to tell, found

himself in 264 B. C. ruling from Afghanistan to the down of Madras-Kalinga. We have to mention him because he made vast benefactions to the Buddhist teaching orders, and tried to stimulate them to a better and more energetic criticism of their own accumulated literature. For corruptions and superstitious accretions had accumulated very speedily upon the pure and simple teaching of Buddha. Missionaries went from Asoka to Kashmir, to Persia, to Ceylon and Alexandria.

Then, Buddhism spread—until it had won China and Cambodia and Burma and Japan including Indo-China countries in which it is predominant to this day.

Buddha's saying

Both the ocean and the dharma are full of gems and pearls and jewels, and both afford a dwelling - place for mighty beings.

Gautama Buddha The great son of Nepal

-Mrs. Sushila Shakya

There was a pleasant city, Kapilavastu in Taulihawa of the kingdom of Nepal. There was a king named Shuddhodana who ruled Kapilavastu 2600 years ago. He had two queens named Mahamaya and Prajapati.

One night Mahamaya dreamed that a white elephant with six tusks holding a white lotus came and went inside her womb. One day she desired to go to her maternal home at Devadaha. On the way between Devadaha and Kapilavastu, there was a pleasant grove of sal-trees known as Lumbini. The season was full of fragrant flowers.

She would like to rest there so she stopped.

She was about to faint by pain but suddenly caught a branch of the sal tree with her right hand. It was the full-moon-day of Baisakha of 623 B.C. Queen Mayadevi gave birth a prince named Shuddhartha. The newly born baby took seven steps and there came out seven lotus. By showing his right

index finger, people saw that he was the supreme of the all beings "Aggha massa Lokessa"

Yashodhara Devi, Chhana Sarathi, Bodhi-tree and auspicious jar also came into being at the same time with the birth of Shuddhartha. The little

(Writer)

prince was brought up with due care by his Aunt as his mother Mayadevi died seven days after his birth.

One day king Shuddhodana invited the famous sage Kaladeval to consult with him about the future of the prince. When the child was taken to the sage he said that the prince

would be a great man.

Prince Siddhartha was very kind from his childhood. One day he saw a duck wounded with an arrow shoot by his cousin brother Devadutta. So he was shocked very much and saved the duck from its death. The prince had a luxurious life. He had lots of facilities in the palace to live in. The prince was not happy even with all those facilities. Suddhodana thought to look for a beautiful princess for his son prince Siddhartha was married to a beautiful prince Yasodhara.

One day the prince asked his father to go around the city for pleasure. On the first day he saw a lean and thin old man walking with the help of a stick. He was very weak. His face was wrinkled and he looked very ugly. The prince was surprised and returned to the palace with a sad face on the second day, he went to another town and there he saw a sick man. That sick man could not bear the pain of his disease. Again the prince was shocked. On the third day, he saw a dead-body being carried on their shoulders by a group of people. And again the prince

was shocked.

Next day he met a gentle and peaceful monk in yellow robe coming along the road. He was so quiet and calm with a smiling face as if, he was totally satisfied the life.

The prince became happy seeing that gentle monk. The prince returned to the palace, thought about the four different views that he had seen. He thought that life is full of misery. Man must have destined to be old, sick & die, so he thought the forth one was the means to happiness. So he renounced the royal happiness and his beloved wife Yasodhara and his tenderly loved son Rahula, to go in search of ways to remove the suffering of mankind.

He reached the bank of the river Anoma. He cut his hair himself and dressed like a sage. He meditated many years. He could not attain knowledge even if he practiced deep meditation for six years. One day a virgin lady named Sujata offered him a bowlful of rice pudding which was coocked by herself putting it in a pindapatra made of pure gold. After finishing it the bowl was thrown into the river

(Continue to Inside First Cover)

बौद्ध गतिविधि

[नेपालीभाषा]

असंयम पनि दुःखको कारण हो

२०४८ चैत्र १५, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारको नियमित पूर्णिमाको कार्यक्रम अनुसार शीलप्रार्थना र बुद्धपूजापछि भएको धर्मदेशनामा शामणेर सुनन्दले भन्नुभयो— “मानिसले दुःखमा केस्ने कारणमध्ये असंयम पनि एक प्रमुख कारण हो । त्यसले दुःखलाई ननिम्त्याउने हो भने संयम र यथार्थ ज्ञानको ठूलो आवश्यकता छ ।” ‘विश्वास-भोजन’ नामक जातककथालाई उल्लेख गर्दै वहाँले मोहको वशमा परेकाले आपनो र आरुको हित हुने कार्यलाई पहिचान गर्न सबैन र त्यसले मानिसले धैर्य राखी यथार्थ बस्तु-स्थितिलाई बुझ्ने क्षमता पनि राख्नु आवश्यक छ भन्नुभयो । सो दिन भोजनोपरान्त परित्राण पाठ भई शामणेर कोण्डन्यद्वारा धर्मदेशना पनि भयो ।

जनगणनामा बौद्धहरू सतर्क हुनुपर्ने

२०४८ चैत्र २०, काठमाडौं-

७० प्रतिशतभन्दा बढी बौद्धहरू भएको दावी गर्दै यहाँको महिला बौद्ध संघले आगामी जेठ २२ गतेदेखि हुने जनगणनामा सचेत भई बौद्ध भनेर लेखाउन अपील गरेको छ । बुद्धजन्मभूमि नेपालमा ५.३ प्रतिशतमात्र बौद्धसंख्या देखाएकोमा बुद्धधर्मप्रति सुनियोजित षड्यन्त्र भएको कुरा पनि उक्त अपीलमा शंकाको रूपमा व्यक्त गरिएको छ ।

यसले प्रत्येक नागरिकले आपनो धर्म, जाति र मातृभाषा सही रूपमा लेखन लगाउन र लेखेको ठीक छ छैन राज्यरी हेर्न पनि विशेष आग्रह गरेको छ ।

बौद्ध तीर्थयात्रीहरूको स्वागत

२०४७ चैत्र २६, ललितपुर-

लुम्बिनी, कपिलबस्तु, बोधगया, कुशीनगर राज्य गृह र नालन्दा बौद्ध तीर्थस्थलमा गत ६ महिनादेखि पैदल यात्रा गरिआउनुभएका बिलायतका भिक्षु सुचितो तथा डा० निक स्कटको सम्मानमा यहाँको अक्षेष्वर महाविहार संरक्षण समितिबाट एक स्वागत-समारोहको आयोजना भयो । पञ्चशील प्रार्थनापछि भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा भएको उक्त समारोहमा युवक बौद्ध मण्डलका अध्यक्ष हेमबहादुर शाक्यले स्वागत भाषण गर्दै बुद्धधर्म पूर्वमा मात्र होइन पश्चिममा पनि फैलिएको कुरा बताउनुभयो । सो बेला धर्मदेशना गर्नुहुन्दै भिक्षु सुचितोले भन्नुभयो— “तीर्थयात्रा धर्मको एक मार्ग हो । जिन्दगीमा दुःखलाई अनुभव गर्नुपर्दछ । मनमा शान्ति नभएको बेलामा बुद्धमूर्तिको अवलोकन गर्नु राज्यो हुन्छ । मानिसले प्राकृतिक स्वभावधर्मलाई बोध गरेर आपनो जीवनचर्यामा लाभनुपर्छ । अरुबाट केही लिङ्ग नभनी आफैले करणा र मंत्रीको मावना पोखेर सबै योगदान पुण्याउनुपर्छ । बेरागी एवं भिक्षुले धनसम्पत्ति संग्रह गर्नुहुन्न र यस इज्जतको ख्याल नगरी व्यक्तिगत स्वतन्त्रतालाई त्याग्नुपर्छ ।” स्वस्ति डा० निक स्कटले

पैदलयात्राको अनुभव बताउँदै गाउंमा बस्वा श्रद्धापूर्ण आतिथ्य सत्कार पाएको र अछूट भनिएकाहरूबाट पनि भोजन प्राप्त भएको कुरा बताउनुभयो । सो बेला बिठ्ठे रत्न शाकयले मिक्षु सुचित्तोलाई बस्त्र उपहार दिनुप्यो र अक्षेश्वर महाविहार संरक्षण समितिका उपाध्यक्ष सूर्यमान शाकयले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा सहभागिता

२०४८ बैशाख ३१, ललितपुर-

मन्त्रपुस्तकालय बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता यसपालि २५३५ आँ बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा हुने १६ आँ हाजिर जवाफ प्रतियोगितामा निम्न पुस्तकालयले आगलिने भएको छ— १. बौद्ध पुस्तकालय, नागबहाल २. नवीन पुस्तकालय, गुजिबहाल ३. जनजागृति पुस्तकालय, सतिथै ४, शाक्यसिंह विहार, थैना ५. जन चौ वाचनालय, भिन्ठेबहाल ६. अध्ययन मण्डल, बूबहाल ७. यशोधरा परियति पुस्तकालय, थैना ८. आद्वान पुस्तकालय, नक्कहिल ९. जनविकास पुस्तकालय, श्री-बहाल १०. नवज्योति पुस्तकालय, बल्कु ११. भाष्कर पुस्तकालय, न्याखाचुक १२. विश्वशान्ति पुस्तकालय, बालिफल १३. आलोक पुस्तकालय १४. नेपाल बौद्ध अध्ययन संस्कृत केन्द्र, अक्षेश्वर विहार ।

यहाँको चन्द्रसूर्य पुस्तकालयको आयोजनामा हुने उक्त प्रतियोगितामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय हुनेलाई बनबाहाःका जितबहादुर बज्राचार्यले क्रमशः ५००।-, ३००।- र २००।- पुरस्कार प्रदान गरिने भएको छ ।

बुद्धजयन्ती समारोह समिति गठन

२०४८ बैशाख ४, ललितपुर-

प्रत्येक वर्ष पालै पालोगरी बुद्धजयन्ती समारोहको

आयोजना गर्दै आएकोमा यस वर्षको २५३५ आँ बुद्धजयन्ती समारोह यहाँको श्रीबच्छ महाविहारको आयोजनामा मनाउन युवराज शाक्यको अध्यक्षतामा १७ सदस्यीय समिति गठन गरेको छ । उक्त समितिको उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, कोषाध्यक्ष, सहकोषाध्यक्ष र प्रचार सचिवमा क्रमशः प्रेमबहादुर शाक्य, पूर्णबहादुर शाक्य र हीरारत्न शाक्य, जुञ्जुभाइ शाक्य, पूर्णबहादुर शाक्य र हीरारत्न शाक्य रहनुभएको छ । यस्तै सदस्यहरूमा शाक्यबन्धुहरू हर्षरत्न, धर्मराज, फिरोज, मोतिराज, हेमराज, उत्तमराज, तर्कराज, देवेन्द्र, इन्द्रसुनि र अष्टमान हुनुहुन्छ । यसको अतिरिक्त भजन, आर्थिक, प्रचार-प्रसार, मर्मत सभार, स्वयसेवक, मञ्च विद्युत् तथा माइक व्यवस्था एवं जलपान उपसमिति पनि गठन भएको छ । उक्त बेला टोल सफाई, निशुल्क स्वास्थ्योपचार, रक्तदान र प्रवचन कार्यसमेतको व्यवस्था गरी १४ गतेका दिन प्रभातफेरी एवं साँस्कृतिक बाजागाजाका साथ बुद्धप्रतिमालाई नगर परिक्रमा समेत गरिने भएको छ । साथै 'स्वांयापुन्ही' नामक बौद्धधर्म प्रधान स्मारिका पनि प्रकाशित गरिने भएको छ ।

गुरु भोजन

२०४८ बैशाख २४, काठमाडौं-

भगवान् बुद्धका अनुयायीका रूपमा त्रिशरणमा गई महायानधर्म अनुसार विधिगरी बज्राचार्यनप्रति आस्था राखी छाफूलाई पक्का बौद्ध भाज्ञे बज्राचार्यहरू बौद्ध ग्रन्थ पाठगरी शान्ति स्वस्तिको कामना गरी बुद्धको उपासना गर्ने गर्दछन् । बुद्धको उपासना गर्ने परम्पराको एक तरीका पूजापाठ पनि हो । यहाँको नेपाल बौद्ध समाजले ५ जना गुरु बज्राचार्यलाई शान्ति

स्वस्ति हुने बौद्ध पाठ्यग्रन्थ पाठ गर्न लगाई विण्डपाट्र
दान सहित भोजन गराएको छ ।

आजीवन सदस्य

२०४८ बैशाख २५, काठमाडौं-

आनन्दभूमि मासिक बौद्ध पत्रिकाका लापि आजी-
वन सदस्य बनाई पत्रिकाको माध्यमबाट बुद्धधर्मका कुरा-
हरू प्रचार प्रसार गर्न तत्पर पाटन नागबहालका हीरा-
काजि सुजिकाले चाकुपाटका स्वयम्भू बज्राचार्यलाई त्यस
पत्रिकाको आजीवन सदस्य बनाउनु भएको छ । आनन्द-
भूमिको आजीवन ग्राहक शुल्क ३००।— मात्र रहेको छ ।
यस्ते आजीवन संख्या ४७६ मा श्यामदाश महर्जन,
नेमो रो० ८० ८० लि० धनगढी अत्तरीया कैलाली पनि आजी-
वन सदस्य बन्नु भएको छ ।

[नेपालभाषा]

युवावर्ग्या बिचय बुद्धधर्म प्रचार यायेगु
संस्था स्वन

११११ अनलाख्व १५, यल—

थनया सलिल्लोननिइ नरेन्द्र डंगोलया अध्यक्षताय्
‘झी न्हाः बने नु’ धंगु छगू बौद्ध संस्था स्वन । युवावर्ग-
तयगु बिचय बुद्धधर्म प्रचार प्रसार यायेगु व बौद्धतय्त व
बौद्धतय्त सक्रिय यानाः बौद्धतय्त दश्वी वैचंगु कुसंस्कार-
बात सुधार यायेगु ताः तयाः स्वंगु थुगु संस्थाया उलेज्या-
यासे भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरं धर्मदेशना नं याना-
दिन्यात । थुव्यलय अनगारिका संघरक्षिता सहित इन्दिरा
जाय, राम श्रेष्ठ व काजिलाल डंगोलयिमियाखें च्वचु
बूग्या नापं सुमंगल विहारया उपासिकापि इन्दिरा व
हीराशोभा शाक्यपिसं ‘झी न्हाज्याये नु’ धंगु म्ये नं
हालादिल ।

अवलोकन भ्रमणय वन

११११ चिलाख्व २, यल-

थनया ज्योतिविहार बौद्ध परियात केन्द्र चापा-
गाउँस परियति शिक्षा ग्रहण यानाच्वर्णि विद्यार्थीतय् बु-
सं. २५३४ या परियति शिक्षा कवचाः गुया लसताय् खवप,
स्वत व धौख्यः या थी थी विहारय शंकिक भ्रमण वन ।
उगु भ्रमणय शिक्षकवर्ग व संचालकवर्ग नं सहभागी
जूगु डु ।

थथे हे नेपाल बौद्ध परियति केन्द्र अंतर्गत दीप-
कर परियति केन्द्र नागबाहाः या परियति शिक्षाया विद्या-
र्थीतय्त नं नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहार क्यपुलिइ केन्द्रा-
ध्यक्ष अनगारिका सुशीलाया नेतृत्वय शंकिक भ्रमण चंगु-
दु । उगु थासय भिक्षु सुदर्शन महास्थविर समक्ष पञ्च-
शील ग्रहण जुयाः लि वसपोलपाखे कीतिपुरया परिचय
जुल । परियतिया विद्यार्थीतय् दथुइ हाजिरी जवाफ व
अभिननया ज्याइवः जुयाः लि धर्मरत्न शाक्यपाखे शंकिक
भ्रमणया मूया विषयय च्वचु जुल ।

समारोह समिति स्वन

११११ अनलग ६, ये-

भगवान् बुद्धया प्रतिमाया शोभायादा, बुद्धपूजा,
धर्मदेशना व चिनाखे प्रतियोगिता समेत यायेगु यानाः
थनया नरलय २५३५ ववःगु बुद्धजयन्ती हनेत २५ ह्यायागु
छगू समारोह समिति स्वन । अथे हे श्यामलाल चित्रकार
डिलीराम राजमण्डारी, नरमान महर्जन, भवनाथ
हुंगाना, हरिमत्त बूदायोकी, मनोहर गोखली, श्रीमती
सावित्री चित्रकार व त्रिशक्ति बलबया संयोजकत्वय छसो
कथं ग्राथिक, मञ्चसजावट, रथयात्रा, चिनाखे प्रतियो-

गिता, प्रचार प्रसार, सामाजिक, पूजा व रक्तदान
उपसमिति नं स्वंगु दु।

संघमहानायकया ६२ दंया बुद्धि हन

११११ बछलाथ्व २, यल-

थमया थेनाया शाक्यर्सिह बिहारय् अखिल नेपाल
भिक्षु महासंघया आजीवन धर्मनुशासक अरियधर्मरक्षित
नेपाल बुद्धशासन वंशालंकार सिरि संघमहानायक भिक्षु
प्रज्ञानन्द महास्थविर ६२ दं दयंगु बुद्धिया लसताय् वसपोल
या दीर्घयु व सुस्वास्थ्य कामना यानाः तःजिक निन्हुयंक
बुद्धि हन।

दुर्लभ प्रव्रज्या समारोह समेत जूगु उद्यलय् बुद्ध-
पूजा, धर्मदेशना व ६२ पु सीइताः च्याकेगु ज्या जुल।
अथे हे भिक्षुमहासंघ व शास्त्रर्पित दानप्रदान तथा
प्रदीपपूजा जूगुया नापं भिक्षुसंघपाखे परित्राणपाठ नं
जुल।

परीक्षाया लिच्चवः

११११ बछलाथ्व १, यल—

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया बुद्धसम्बत् २५३४
स जूगु नियमित वार्षिक परीक्षाय् १३ गू केन्द्रिया फुक्क
तह्य यानाः जम्मा ४०३ म्हमध्ये ३८४ म्ह विद्यार्थी

“जसले धार्मिक विषयका कुनै पानाहरू लेखेनन्, राजनीतिको नाममा कुनै भाषण दिएनन्,

तिनीहरू आपनै स्वपरिचयमा परिभाषित छन्, यही परिभाषाबाट

बुद्ध र महावीर महामानव बने र

भगवान् कहलाइए ।”

—नवपह्लवी